

nummer 38
januari 1988

TIJD-SCHRIFT

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Foto omslag : De verwoeste panden van bokking-
rokerij Maarleveld aan de Kuiperstraat. Zie pa-
gina 87 'Het bombardement op de Hoogstraat en om-
geving. (Foto Streekmuseum Jan Anderson)

4/00

3-

TIJD-SCHRIFT

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

TIJD - SCHRIFT

Nummer 38, januari 1988

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

INHOUD

Redactioneel	2
Van de voorzitter	4
Konvokatie Algemene Ledenvergadering 1988	6
Notulen Algemene Ledenvergadering 1987	7
Jaarverslag en overzicht activiteiten	11
Mededeling over de voorjaarsexcursie	18

Artikelen

De Vlaardingse galei in de 80-jarige oorlog, door P. van der Leeden	21
Keuren of verordeningen tegen brandgevaar, door Frans W. Assenberg	45
Beleid of geen beleid, dat is de vraag! Het sprookje van het culturele erfgoed van Werkstad, door Pandhouder	63
Foto's van Vlaardingen die werden geëxposeerd tijdens het Landjuweel van 1987	69
De kaping van een hoekerschip in 1748, door Eric van Rongen	81
Het bombardement op de Hoogstraat en omgeving, door Harm Jan Luth	87

Overige zaken

Agenda	97
Nieuwe historische uitgaven	98
Inhoud volgend Tijd-Schrift	100

REDACTIONEEL

Wat nu, zult u zeggen, een ander Tijd-Schrift? Niet helemaal waar. Zoals u weet is er in de zomer van 1987 een nieuwe commissie Tijd-Schrift opgestaan die met frisse moed aan de slag ging. Vanwege de behoefte zich te onderscheiden is er een andere kleur aan de omslag gegeven. De typografische uitvoering is aanzienlijk verbeterd. Bovendien zijn er enkele nieuwe rubrieken aan de inhoud toegevoegd namelijk 'Redactioneel' en 'In het volgende Tijd-Schrift'.

Om de kosten te drukken is gepoogd het rasterwerk (van foto's, erg duur) laag te houden door middel van zwart/wit afbeeldingen zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van het blad. Dat het produceren van een Tijd-Schrift niet een, twee, drie is gebeurd laat zich raden. De inzet van de nieuwe commissieleden was daarbij onmisbaar. De commissie bestaat momenteel uit de volgende personen: mevrouw L. Hoogerwerf, de heren C.M.L.P. Bracco Gartner, L.A. Kalden, P. van der Leeden, H.J. Luth, A. Maarleveld, E. van Rongen, P.J.S.F. Stehouwer, P. Wapenaar en uw coördinator F.W. Assenberg. De heren Van Rongen en Kalden verzorgden de typografie en allen zorgden ervoor dat u deze aflevering in handen kreeg.

Naast de gebruikelijke verenigingsmededelingen in deze aflevering verder een artikel over de Vlaardingse galei van commissielid de heer P.v.d. Leeden. Een bijzonder stuk geschiedenis dat eindelijk eens wat licht werpt op dit onderwerp. Van uw redacteur-coördinator een artikel over brandkeuren in de 18e eeuw. In het Jaarboek 1986 werd aan de rode haan reeds door de heer Verhulst aandacht besteed. Nu dus nog een artikel over het bestrijden van branden. Van oud-voorzitter P.J. Westerdijk een sprookje onder het pseudoniem Pandhouder. Dit gaat met name over de verloedering van de bebouwde kom van onze stad. Dit sprookje (een nieuw fenomeen in ons blad) werd door de heer Westerdijk ingezonden tijdens de literaire wedstrijd die gedurende het Landjuweel van 1987 werd gehouden. Een integraal verhaal over kapers in de 18e eeuw,

alsmede een artikel over het bombardement op de Hoogstraat in de tweede wereldoorlog sluiten de artikelenreeks af. Veel is er in Vlaardingen over dit bombardement altijd gesproken, er is echter nauwelijks in publikaties aandacht aan besteed. Archiefmedewerker Harm Jan Luth vult hiermee dit hiaat op.

Wij danken alle inzenders voor hun bijdrage.

Redactie Tijd-Schrift.

Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel.

VAN DE VOORZITTER

Dit is het eerste Tijd-Schrift dat is samengesteld door de nieuwe redactie. Onder leiding van Frans Assenberg heeft een groep van 10 leden de werkzaamheden voor ons periodiek overgenomen. Wie weet hoeveel tijd en energie deze medewerkers beschikbaar stelden, die beseft eens te meer hoeveel

werk er voorheen door het drietal Struys, Van de Vlis en Man in 't Veld is verzet.

Dank aan deze oude redakteuren voor lange jaren trouwe arbeid! Dank ook voor de bereidheid van de nieuwe groep; van harte wens ik jullie een plezierige en langdurige samenwerking toe.

Het winterprogramma is inmiddels alweer op de helft; voorbereidingen voor het seizoen 1988/89 worden reeds getroffen. De lezingenkommissie zou overigens best nog enige versterking kunnen gebruiken. Bent u dat wellicht? Laat het ons weten en we zorgen dat u er meer over hoort.

Voor een toekomstige avond zouden we graag in contact komen met leden die materiaal hebben over Vlaardingen in de loop van deze eeuw. Foto's, dia's, films misschien? We vernemen het graag van u.

De ledenvergadering staat voor de deur. Verderop in dit Tijd-Schrift leest u meer daarover. Op deze plaats past een welgemeend bedanken aan Hilly Leerdam, Leon Bovée en Jan de Bloeme. Ieder van hen heeft naar eigen mogelijkheden veel bijgedragen tot de bloei van onze vereniging. Steeds weer kon een beroep worden gedaan op hun inzet en tijd voor al de taken die het zitting hebben in een verenigingsbestuur met zich mee brengt. En neemt u van

mij aan, dat dit lang niet altijd meevalt! Op de ledenvergadering zullen we hen in het zonnetje zetten.

De situatie rond Het Zwarte Paard heeft er uiteindelijk toe geleid dat het initiatief is geboren om eens kritisch te kijken naar de bebouwing rondom het Buizengat. Tot 1 maart 1988 kunt u een interessante expositie hierover bezoeken in het Visserijmuseum. Ook is er een aantal zeer lezenswaardige geschriften verschenen over enkele facetten van deze locatie, zie pagina 98 van dit Tijd-Schrift.

Weet u overigens, dat ons ledental nog steeds groeit? Gedurende de eerste 10 jaren van ons verenigingsbestaan was het vrij konstant, zo rond de 220. In januari 1977 telden we 260 leden en sedertdien is een verheugende groei waar te nemen tot ca 745 in 1987. Een mooi aantal, maar toch kan ik me niet voorstellen dat slechts 1% van de Vlaardingse bevolking het maximaal haalbare aantal leden is voor de Historisch Vereniging Vlaardingen. Onze kontributie is niet hoog te noemen, zeker niet gezien hetgeen ervoor geboden wordt. Goed beschouwd zou het mogelijk moeten zijn dit jaar boven de 1000 leden te komen. Maakt u een beetje propaganda voor uw HVV? Wanneer u laat zien en horen wat we allemaal bieden, zal het u niet moeilijk vallen mee te helpen het ledenaantal te verhogen. Dus: op naar de duizend! Doet u mee?

Tot ziens op de ledenvergadering.

K.W. van Netten

CONVOCATIE ALGEMENE LEDENVERGADERING 1988

Het bestuur van de Historische Vereniging Vlaardingen nodigt de leden uit tot het bijwonen van de Algemene Ledevergadering, te houden op donderdag 25 februari 1988 in de zaal van de Bethelkerk, Burg. Verkadesingel 26 te Vlaardingen, aanvang 19.00 uur.

AGENDA.

1. opening door de voorzitter
2. ingekomen stukken
3. notulen van de algemene ledenvergadering dd. 26-2-'87
4. jaarverslag secretariaat
5. verslag kascommissie en benoeming nieuwe kascommissie
6. financieel verslag 1987 en begroting 1988
7. bestuursverkiezing
8. mededelingen van het bestuur
9. rondvraag
10. sluiting

Bij het agendapunt bestuursverkiezing:

Aftredend zijn: mevr. E.C. van der Vlis-Dijkema (herkiesbaar) en de heren J. de Bloeme en L.J.M. Bovée. Beide heren zijn niet meer herkiesbaar. Tevens heeft de secretaresse, mej. H. Leerdam, de wens te kennen gegeven te stoppen met het bestuurswerk, alsmede uit te willen treden uit de lezingen commissie, zodat er 3 vacatures zijn te vervullen.

Het bestuur heeft het genoegen U reeds nu als kandidaat bestuurslid voor te kunnen stellen: de heer D. van Os, Burg. Pruissingel 86a, 3131 JH Vlaardingen.

Tegenkandidaten kunnen schriftelijk of telefonisch bij het secretariaat ingediend worden tot uiterlijk 18 februari 1988. Van hen moet dan bekend zijn dat zij een eventuele benoeming zullen aanvaarden.

Na de pauze, omstreeks 20.15 uur, zal door de heer J.P. ter Brugge, lid van de archeologische werkgemeenschap "Helinium", een lezing met dia's verzorgd worden. De titel van de lezing is: "Het klooster aan de Waalstraat, een historisch en archeologisch onderzoek."

Kandidaten voor het bestuur

Elders in dit Tijd-Schrift heeft u al kunnen lezen dat de heer D. van Os bereid is zitting te nemen in het bestuur. We zijn daar blij mee, want zijn belangstelling voor de visserijhistorie is bekend. Hij is mede verantwoordelijk voor de totstandkoming van de maquette van de Oude Haven welke sinds kort in het Visserijmuseum is opgesteld.

Als tweede kandidaat noemen we de heer W. van de Wetering, Datheenstraat 203 te Vlaardingen. Ook hij betekent een plezierige versterking van de historische deskundigheid binnen ons bestuur. Beroepshalve is hij archiefonderzoeker bij het Ministerie van Defensie, een kwaliteit waarmee we zeer zijn ingenomen.

Nog één plaats in ons negental is vakant op het moment dat de kopij voor dit Tijd-Schrift moet worden ingeleverd. Naar we verwachten zullen we u op de Ledenvergadering de derde kandidaat kunnen voorstellen.

Notulen van de Algemene Ledenvergadering, gehouden op donderdag 26 februari 1987 in de zaal van de Bethelkerk, Burgemeester Verkadesingel 26, te Vlaardingen.

De voorzitter, de heer K.W. van Netten, heette de circa 50 aanwezige leden van harte welkom.

In zijn openingswoord met als motto 'Een toekomst voor het verleden?' besteedde hij in de eerste plaats aandacht aan het 20-jarig bestaan van de vereniging, waarbij hij opmerkte dat de toekomst zal leren hoeveel jaren de Historische Vereniging Vlaardingen gegeven zullen zijn.

Met betrekking tot de gehouden enquête sprak de voorzitter zijn voldoening uit over het aantal binnengekomen reacties, waarbij het aantal leden dat hulp heeft geboden enorm is te noemen. Verheugend is ook de gebleken bereidheid tot kontributie-verhoging, waarbij werd aangetekend dat zo'n verhoging ten gevolge van gebrek aan mankracht niet nodig zal zijn. Wel kan een lastenverzwaring als gevolg van stijging van tarieven e.d. aanleiding geven tot een eventuele aanpassing van het bedrag.

Minder positief liet de voorzitter zich uit over het beleid van de gemeentelijke overheid. De slopershamer hangt nog te vaak als een zwaard van Damocles boven onze stad.

De voorzitter sloot zijn inleidende woorden af met de volgende uitspraak: 'Als vereniging zijn we duidelijk aanwezig en ontmoeten we veel waardering en vertrouwen. Graag plaats ik aan het einde van dit woord een uitroep-teken opdat we als Historische Vereniging Vlaardingen met vertrouwen de toekomst tegemoet mogen zien!'.

Berichten van verhindering waren binnengekomen van mevrouw H. Leerdam en van de heer P. Borsboom.

De notulen van de Algemene Ledenvergadering van 24 februari 1986 en het jaarverslag van het secretariaat werden goedgekeurd.

De kaskommissie deelde mee de kas in orde te hebben bevonden, waarna de penningmeester décharge werd verleend.

De heren J. van Dijk en J. Teijgeler werden bereid gevonden de nieuwe kaskommissie te vormen, met als reservelid de heer J. de Ligt.

Bij het agendapunt 'Financieel verslag 1986 en begroting 1987' werd opgemerkt dat het financieel verslag van 1986 geen melding maakt van een subsidie van de gemeente Vlaardingen. De penningmeester merkte op dat, gezien het voordelig saldo over 1986, de vereniging niet in aanmerking komt voor een subsidie van de gemeente.

Vervolgens werden de Staat van Baten en Lasten 1986 en de Balans per 31 december 1986 akkoord bevonden en werd goedkeuring gehecht aan de Begroting 1987.

Daar er geen tegenkandidaten waren gesteld werden de aftredende bestuursleden mevrouw S.W. van der Velden-van Hees en de heer C.J. Hart herkozen. Het aftredende bestuurslid D.C.H. Ross was niet herkiesbaar. Tot zijn opvolger werd de heer H. Westerdijk gekozen.

De voorzitter drukte zijn spijt uit over het vertrek van de heer Ross. De wijze waarop hij de afgelopen jaren de penningen van de vereniging heeft beheerd, verdient alle lof.

De voorzitter opende het punt 'Mededelingen van het bestuur' met een woord van dank voor de enthousiaste inzet van de vele leden op het gebied van de verenigingsactiviteiten. Eén medewerker werd apart voor het voetlicht ge-

haald, namelijk de heer M.A. Struis. De voorzitter sprak uit naam van alle aanwezige en afwezige leden dank uit voor de jarenlange inspanningen die de heer Struis zich voor de vereniging heeft getroost.

Tijdens de Rondvraag kwam de suggestie naar voren om bij lezingen in grotere zalen gebruik te maken van een geluidsinstallatie.

Een andere suggestie had betrekking op een regelmatige herhaling van de Historische Manifestatie (zoals die in januari 1987 in de zaal Harmonie werd gehouden, red.). Beide suggesties zullen binnen het bestuur worden besproken.

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de voorzitter om circa 20.30 uur de Algemene Ledenvergadering.

Donderdag 25 februari 1988.
Algemene ledenvergadering.
Aanvang: 19.30 uur.

11

JAARVERSLAG EN OVERZICHT ACTIVITEITEN

Leden en bestuur

Het totaal aantal leden bedraagt bij het opmaken van dit jaarverslag: 744. Door overlijden verloren wij voor zover ons bekend 7 leden, t.w. mr. J. van der Burg, A. Booy, J. van Steensel, mevr. A. van der Vlis, F. Wapenaar, mevr. J. de Wit en P. Storm.

74 nieuwe leden konden wij aan ons ledenbestand toevoegen.

Om diverse redenen hebben 21 leden kenbaar gemaakt hun lidmaatschap te beëindigen. Het verheugt ons, dat ons ledental nog steeds stijgt.

De Algemene Ledenvergadering werd gehouden op dinsdag 26 februari 1987 in de zaal van de Bethelkerk, Burg. Verkadesingel 26 te Vlaardingen. (zie verslag elders in dit nummer.)

Het bestuur bestaat vanaf die vergadering uit de volgende leden:

K.W. van Netten, voorzitter

J. de Bloeme, vice voorzitter

mej. H. Leerdam, secretaresse

J.J. Westerdijk jr., penningmeester

mevr. S.W. van der Velden-van Hees

mevr. E.C. van der Vlis-Dijkema

L.J.M. Bovée

W.C. den Breems

C.J. Hart.

Het bestuur vergaderde het afgelopen jaar 6 maal.

Ook in het jaar 1987 heeft de HVV acte de présence gegeven bij verschillende gelegenheden o.a. heropening stads-archief; presentatie boek 500 jaar Den Breems, genealogie van het geslacht Den Breems; de expositie 3 x Zuiderzee in het Visserijmuseum; de start van de nieuwbouw ter uitbreiding van het Visserijmuseum. De Bank Mees & Hope ontving het

bestuur en de commissie restauratiepenning i.v.m. de ontvangen penning en het restauratieschildje.

Op woensdag 21 januari 1987 vond in de Burgerzaal van het Stadhuis des avonds om 20.00 uur de uitreiking plaats van de restauratiepenning met bijbehorend schildje. De penning met het schildje werden door burgemeester A.A.J.M. van Lier uitgereikt aan:

J.L.G. van Hasselt, directeur van Bank Mees & Hope N.V. aan de Schiedamseweg 53; F.D. Warmenhoven van Gasterij restaurant Fritsy aan de Westhaven-kade 36; J. van der Graaf van het advies en administratie bureau aan de Westhavenplaats allen te Vlaardingen, voor het zoveel mogelijk in authentieke staat brengen van hun pand waardoor deze hun historische waarde en aanzien hebben behouden.

In het kader van het 20-jarig bestaan van de HVV heeft op zaterdag 24 januari 1987 een historische manifestatie plaatsgevonden in de Harmonie aan de Schiedamseweg, van 's morgens 10.00 uur tot 's middags 16.00 uur. Aan leden werd de gelegenheid geboden verzamelingen tentoon te stellen. Tevens kon iedere bezoeker meegebrachte kunstvoorwerpen laten taxeren door plaatselijke antiquairs en deskundigen. Advies werd gegeven op het gebied van stamboom-onderzoek. De commissie restauratiepenning hield "spreekuur" voor ieder die met restauratieplannen rondliep; de commissie Industrieel Erfgoed toonde door middel van foto's wat zij de afgelopen tijd aan bedrijfspanden in kaart heeft gebracht. De Stichting Vlaardings Landjuweel was ook present, deelde folders uit en 's middags kon men oude muziek beluisteren op "oude" instrumenten. In de filmzaal werden films en dia's over Vlaardingen vertoond. Het was een goed bezochte "open dag".

Op donderdag 19 november 1987 werd het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1987 (11e editie) gepresenteerd, in het muziekinformatie centrum van Ton Stolk in het Reedershuys aan de Westhavenkade 45. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan mevr. M. Hoogendijk-van

Holst Pellekaan,

Evenals vorig jaar is het een produktie van de HVV met medewerking van het Stadsarchief. Het zetwerk is als vanouds verzorgd door de heer A.P. van Toledo te Schiedam en het boek werd bij drukkerij Spin en van Mantgem b.v. te Amsterdam gedrukt. Het boek telt 107 pagina's en is voorzien van een aantal foto's. Naast de gebruikelijke verslagen werden de kronieken van 1956 verzorgd door Marieke Bras en van 1986 door Marianne van Papeveld-Hörst en Marieke Bras. Voorts bevat het boek een 4-tal artikelen t.w.

- Het reilen en zeilen van Vlaardingse industrie-molens, door Frans W. Assenberg en Arie van der Hoek.
- Een Gemeente secretaris op zwart zaad, de "onforuinigen" levensloop van Reinier Kikkert, door Leon Bovée.
- De Vlaardingse koopvaardij in de 2e helft van de 19e eeuw, door drs. H.Buisman.
- De jonge Alida, ofwel hoe het een 18e eeuws schip uit Vlaardingen bij IJsland verging, door dr. G.A. van der Toorn-Piebenga.

COMMISSIES:

De commissies van de HVV gevormd uit leden en bestuursleden van de HVV, zijn steeds alert en actief. Ook dit jaar hebben zich enige veranderingen voorgedaan in de commissies.

Hieronder volgen de namen van de diverse commissieleden.

EXCURSIECOMMISSIE:

F.W. Assenberg, M. de Baan en P.J. Westerdijk.

De commissieleden hadden voor ons zoals gebruikelijk 2 excursies in petto:

De voorjaarsexcursie naar Gouda, waar een bezoek gebracht werd aan o.a. de Sint Janskerk met zijn beroemde Goudse glazen, vervaardigd door de gebrs. Crabeth, het Stadhuis, het Stedelijk Museum etc.

De najaarsexcursie was een bezoek aan het verzetsmonument aan de

Markt, vervaardigd door de beeldende kunstenaar Leen Droppert, met daaraanvolgend een bezoek aan zijn atelier.

COMMISSIE INDUSTRIEEL ERFGOED: (CIEV)

Deze commissie bestaat uit de leden: L.J.M. Bovée, W. den Breems, C.J. Hart, mevr. J. de Ligt-Verboon, M.A. Struys, J.A. van Toor, M.P. Zuydgeest en uit Rotterdam S. Pama en J. van Dalen.
Door de commissie werd veel werk verzet.

COMMISSIE LEZINGEN:

Mej. H. Leerdam en de heren C. Blok en A. Ouwendijk. In de loop van dit jaar heeft de heer C. Blok wegens te drukke werkzaamheden gemeend deze commissie te moeten verlaten. Mevr. J.F. Blankert is bereid gevonden zijn plaats in de commissie in te nemen.

COMMISSIE RESTAURATIEPENNING:

J. Amoureux, M. de Baan, B. van Bommel, L. Droppert, C.J. Hart, A. Kalisvaart, J. de Ligt, J. Verhoeven en als notuliste mevr. A. Oostrum. De commissie heeft afgelopen jaar zeer veel werk verzet voor het behoud van historische bouwwerken, m.n. "Het Zwarte Paard"; de bouwplannen betreffende "De Put" en de expositie over het gebied rond het Buizengat in het Visserijmuseum.

COMMISSIE TIJD-SCHRIFT:

Deze commissie is door het uittreden van de leden mevr. P.M.J. van den Berg- Man in 't Veld, mevr. E.C. van der Vlis-Dijkema en M.A. Struys omgezet in de WERKGROEP TIJD-SCHRIFT resortherend onder de commissie HISTORISCHE PUBLICATIES.

De commissie Historische Publicaties, welke mede het Jaarboek redigeert, bestaat uit mevr. E.C. van der Vlis-Dijkema, J. de Bloeme, L.J.M. Bovée en K.W. van Netten

Vanaf deze plaats wil het bestuur alle medewerkers van de diverse com-

missies, alsmede de bezorgers van Tijd-Schrift en het Historisch Jaarboek van harte danken voor het vele werk dat zij in het belang van de HVV verrichten.

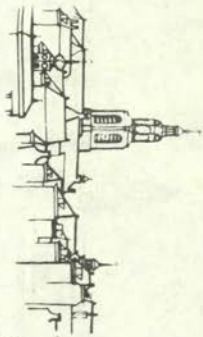
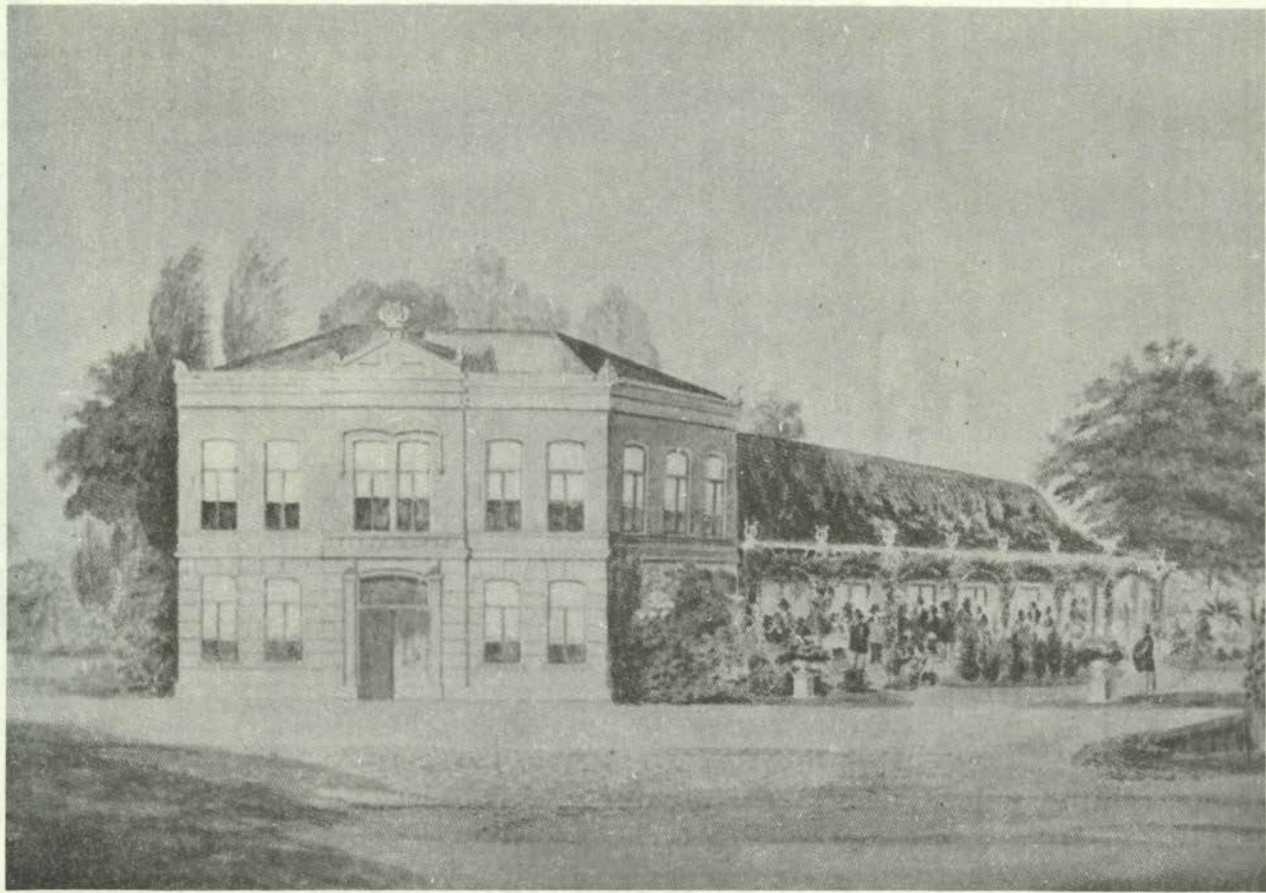
BIJeenKOMSTEN:

Dinsdag 20 januari 1987: Lezing over "Het visserij-onderwijs in Vlaardingen vanaf circa 1870" door dr. J.P. van der Voort te Vlaardingen. Aan de hand van dia's werd het onderwijs aan de visserijscholen in zowel Vlaardingen als andere vissersplaatsen in Nederland behandeld. De avond werd gehouden in een zaal van Triangel, Fransenstraat.

Donderdag 26 februari 1987: Alg. Ledenvergadering in de zaal van de Bethelkerk, Burg. Verkadesingel. Na de vergadering (zie notulen) hield drs. S.E. Pronk uit Rijswijk een lezing over "hand- en huismerken" begeleid door dia's van M.A. Struys, lid van de landelijke werkgroep, documentatie handmerken. Ingegaan werd op de herkomst en betekenis van de huismerken en benadrukt dat er nog veel onderzoek naar huismerken dient te worden verricht.

Dinsdag 24 maart 1987: Lezing met dia's over "Molens en gemalen in Midden-Delfland door F.W. van Ooststroom van de Midden-Delfland Vereniging. Al in 1502 stonden er 6 molens aan de oostzijde van de Vlaardingse Vaart tussen Vlaardingen en Schipluiden. De lezing werd gehouden in een zaal van het Dienstencentrum Drieën-Huysen aan de Willem de Zwijgerlaan.

Het lezingenseizoen 1986/1987 werd afgesloten op dinsdag 28 april 1987 in de zaal Harmonie aan de Schiedamseweg. De heer H.A. Imhoff, vroeger huisarts te Vlaardingen verzorgde een lezing over "Gezondheidszorg in vroeger tijden". De ontwikkeling van de gezondheidszorg vanaf ongeveer de Middeleeuwen werd hierin behandeld, zoals o.a. de opleiding en werkwijze van de artsen; de "chirurgijn" en vroedvrouwen;

De Harmonie aan de Schiedamseweg. Anonieme en ongedateerde aquarel.

de gang van zaken in een middeleeuws ziekenhuis.

Maandag 28 september 1987 werd het nieuwe seizoen 1987/1988 begonnen met een lezing door T. de Bruyn, oud-wethouder van Vlaardingen, getiteld "het voor-oorlogs socialisme in Vlaardingen".

De heer de Bruyn schetste in grote en algemene lijnen de nationale en internationale geschiedenis van het socialisme tot aan de 2e wereldoorlog. Na de pauze kwam hij meer toe aan de Vlaardingse situatie, waarbij vooral aandacht geschonken werd aan de situatie tijdens zijn eigen ambtsperiode. De lezing werd gehouden in de zaal van de Hervormde Kerk aan de Maassluissedijk.

Dinsdag 27 oktober 1987:

"Oude Meesters en Jonghedogters". Dit is de titel van een lezing met dia's door de voorzitter van de HVV, de heer K.W. van Netten in een zaal van de Pniëllkerk, Henr. Roland Holststraat.

Het kleuter- en lager onderwijs in Vlaardingen vanaf 1801 tot 1900 werd hierin behandeld. In de pauze werd veel aandacht geschonken aan meegebrachte voorwerpen, die betrekking hadden op die periode.

Donderdag 26 november 1987:

Lezing door A. van Roon van de bekende zeilmakerij van Roon aan de Westhavenkade. Titel: "De zeilmakerij van Vlaardingen vroeger en nu". Men denkt dan niet alleen aan de zeilloggers en stoomloggers (fietsen) waar vroeger de vissers mee uitvoeren, maar ook aan de tegenwoordige zeiljachten en alles wat daarmee samenhangt. Aan de hand van meegebracht materiaal wist de heer van Roon de bezoekers een goede indruk te geven van wat reilt en zeilt in zijn bedrijf.

De avond werd gehouden in de zaal van de Hervormde Kerk aan de Maassluissedijk.

Samenvattend waren het interessante en boeiende avonden, die gemiddeld door 40- 60 leden werden bezocht.

MEDEDELING OVER DE VOORJAARSEXCURSIE

We gaan naar Schipluiden. Zo, dat is er uit. Het is alweer jaren geleden dat we een bezoek brachten aan dit dorp in het groene Midden-Delfland. Dankzij de medewerking van Jacques Moerman, bekend van onder andere de Midden-Delfland vereniging en de Werkgroep Schipluiden, is deze trip mogelijk geworden.

Hoe we erheen gaan? Vlaardingen ligt aan de Vlaardinger Vaart en ook Schipluiden ligt eraan, het ligt dan ook voor de hand dat de reis erheen over **water** zou gaan. We gaan

Schipluiden 14.12.19

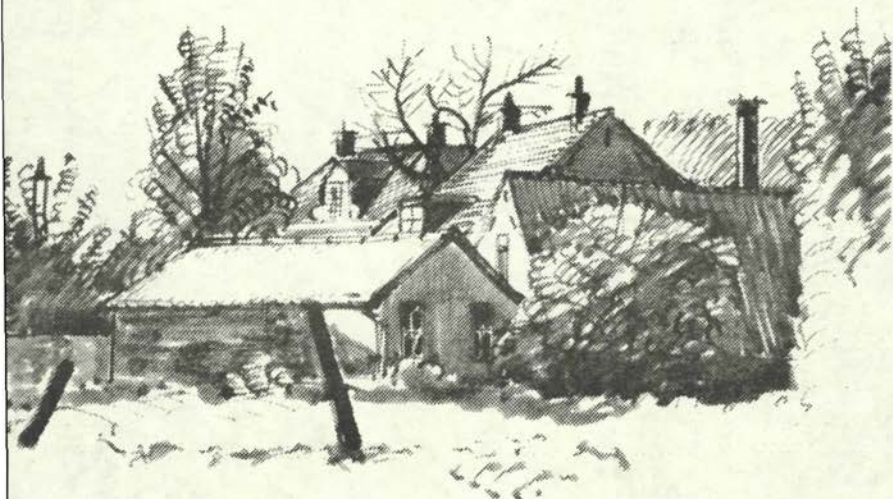
dus per boot op excursie. Op zaterdagochtend 4 juni aanstaande (noteer die datum!) vertrekken we vanaf de Vaartweg in Vlaardingen per schip naar Schipluiden. Onderweg kunnen we genieten van de Vlaardinger Vaart en de omgeving. Tevens zal er over deze omgeving en over de geschiedenis van dit water uitleg worden gegeven.

In Schipluiden drinken we koffie en daarna wordt er door de heer Moerman een rondleiding met uitleg verzorgd. We zullen daar deskundig worden ingelicht over de diverse historische aspecten van dit mooie dorp aan de Vaart en aan de Gaag. De terugreis vindt uiteraard weer per boot plaats.

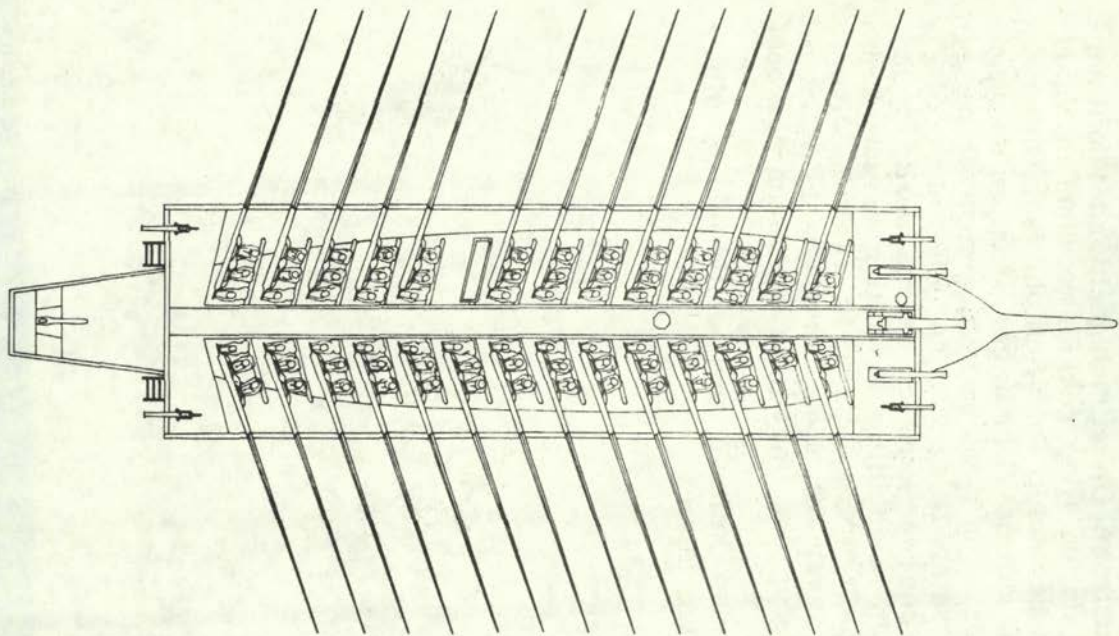
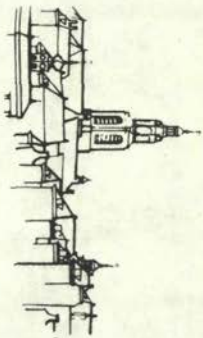
Nadere bijzonderheden kunt u te zijner tijd in de alhier verschijnende kranten lezen.

Tot ziens in juni!

De excursie-commissie.

Schipluiden, gezicht op de Nederlands Hervormde Kerk vanuit het zuidoosten. Tekening van P.J. Westerdijk, oktober 1976.

Veronderstelde plattegrond van de galei 'Neptunis' van de stad Amsterdam. Tekening van B. Beekhuis.
De Vlaardingse galei heeft hiervoor model gestaan.

DE VLAARDINGSE GALEI IN DE 80-JARIGE OORLOG

P. van der Leeden

Bij de bestudering van documenten en andere aanvullende informatie met betrekking tot het Zeeuwse geslacht Evertsen uit Vlissingen stuitte ik op gegevens waaruit bleek dat in 1598 in Vlaardingen een voor ons land zeer bijzonder schip is gebouwd, nl een geroeide oorlogsgalei met hulpzeilvermogen.

Met dit type schip hadden onze zeelieden tijdens hun uitgestrekte koopvaardij-reizen al vele malen op een verre van aangename wijze kennis gemaakt, met name in het Middellandse Zee-gebied en langs de Spaanse kusten. Deze galeien waren grote, slank gebouwde schepen, die door vele roeiers (vaak hadden zij twintig of meer riemen aan elke zijde) met grote snelheid werden voortgedreven. Het latijnzeil op het achterschip vergemakkelijkte het koershouden. Naast het speciale gebruik van dit soort schepen, met name als statiegalei door o.a. de Dogen van Venetië, waren ze uitzonderlijk goed te gebruiken als oorlogsschip en als kaper om er zeeroverij mee te bedrijven, zo lang het schip in de betrekkelijk rustige kustwateren kon opereren. Gewoonlijk was de galei voor dit doel uitgerust met één of twee zwaar-kaliber kanonnen met lange loop op de voorplecht en meestal nog een paar lichte kanonnetjes op het achterschip.

Aangezien door de vele roeiers het vaartuig onafhankelijk was van de wind en mede door zijn vorm goed was te manoeuvreren, had men de tactiek ontwikkeld om met grote snelheid op de vijand of prooi af te stuiven en op de goede afstand de boegstukken af te vuren, bij voorkeur op het

achterschip van de tegenstander, omdat deze daar het zwakst bewapend was. Bovendien kon hij zijn geschut in de zijden niet gebruiken aangezien de rover direct na het salvo achter hem om wegdraaide. Deze manoeuvre werd net zo vaak herhaald totdat naar het oordeel van de galeikapitein de tegenstander zodanig was beschadigd of gedeprimeerd dat de slotaanval kon worden uitgevoerd. Daartoe was aan het voorschip van de galei een zware houten (in later jaren zelfs een ijzeren) rampin aangebracht. Deze werd, door met zo groot mogelijke snelheid te roeien, met kracht in het aangevallen schip gedreven. Als dat gebeurd was rende een tierende en gillende bende zeerovers over de nu als brug dienst doende rampin naar de vijandelijke verschansing, om vervolgens al hakkend, stekend en slaand het dek te overstromen en ieder die zich daar bevond meedogenloos af te maken, totdat het gehele schip veroverd was. De dan nog in leven zijnde bemanningsleden werden meestal gevangen genomen, maar soms ook als waardeloze ballast overboord gesmeten. Het schip en de lading werden als buit naar de thuishaven van de rovers meegenomen.

De roeiers op de galeien waren voor het overgrote deel gevangen genomen vijanden en zeelieden van buitgemaakte koopvaarders. Ze zaten met kettingen aan de roeibanken gekluisterd, werden geslagen en afgebeuld en moesten tijdens de gevechten gehurkt tussen de banken gaan zitten en lijdelijk toelaten dat de soldaten aan boord over hun ruggen liepen, hetgeen in de hitte van het gevecht natuurlijk niet bepaald zachtzinnig geschiedde.

Wanneer een tegenstander (een zeilend koopvaardij- of oorlogsschip) kans zag zijn brede zijde naar de galei gekeerd te houden en daardoor zijn kanonnen kon benutten, veroorzaakten de inslaande kogels, bouten en vooral het schroot grote verliezen onder de rovers, maar bovenal onder de weerloze roeiers. Als de galei lek werd geschoten

en zonk, was er voor de vastgeketende roeislaven geen enkele kans op overleving.

Als gevolg van het feit dat Spanje met deze oorlogsschepen op succesvolle wijze langs zijn eigen kusten had geope-reerd, bracht het in 1597 een aantal van deze galeien onder bevel van admiraal Frederico Spinola over naar Sluis. Dit was in die tijd de grootste marinehaven in de door Spanje beheerste Zuidelijke Nederlanden.

Toen de Watergeuzen en de Zeeuwse vrijheidsstrijders vernamen dat deze schepen waren aangekomen en vanzelf-sprekend zouden worden ingezet om de Zeeuwse wateren weer te gaan beheersen en dus de voor Spanje verloren gegane gebieden te heroveren, besefte men meteen dat hieraan met spoed iets gedaan diende te worden. Vice-ad-miraal Joos de Moor zond daarom enkele snelle, goed be-wapende en bemande schepen in zee met de opdracht om de haven van Sluis en de krekken in de omgeving daarvan goed te bewaken. Eén van deze schepen werd gecommandeerd door Evert Heindricxssen, de stamvader van het geslacht Evertsen, en een ander door diens zoon Johan. Toen de Spaanse galeien op de Zeeuwen afkwamen, zagen Hein-dricxssen en zijn mannen kans om van achteruit opzeilend de roeiriemen van de Spanjaarden te vernielen en de vijand op die manier onschadelijk te maken.

In diezelfde tijd zien we dat de oud-koopvaardij kapitein en in tijden van nood ook oorlogsbevelhebber Bartholomeus van Bueren, baljuw van Vlaardingen, eerst werd benoemd tot landdrost van Delfland (1595) en daarna (1596) tot landdrost-generaal van een veel groter gebied, waartoe ook Overmaas en Flakkee werden gerekend. In zijn laatstge-noemde kwaliteit moest de heer Van Bueren vooral trachten paal en perk te stellen aan de op steeds grote schaal voor-komende overvallen, plunderingen en brandstichtingen door de in dorpen en steden langs de kust en zeegaten rond-

Kaart van Zeeland op last van Alva getekend. Geschilderd door Christiaan Sgrooten. Detail.

zwervende benden Spaanse huurlingen, alsmede aan de uitgebreide landloperij, bedelarij en misdaden die op de eilanden en langs de rivieren werden gepleegd door misdadige elementen, die bij hun snode daden voor moord ook niet terugschrokken. Ter bestrijding van deze misdaden beschikte de landdrost over een groep van vier ruiters en acht knechten te voet, alsmede over de volmacht om van de plaatselijke bestuurders alle nodige hulpverlening te vorderen. Verder beschikte hij sedert 1596 ook over een hem ten dienste gesteld zeiljacht, bewapend met 2 steenstukjes en uitgerust met een kloeke bemanning van 10 koppen. Dit vaartuigje diende hoofdzakelijk om de rovers te bestrijden welke met roeiboten en kleine zeilschepen de vreedzaam voortzeilende koopvaarders en rivierboten overvielen en volledig leeg roofden.

Helaas waren deze middelen echter veruit onvoldoende om met goed resultaat het euvel te lijf te gaan, voornamelijk omdat men nu eenmaal te weinig mobiel was om dit waterrijke gebied naar behoren te kunnen controleren.

Uitgaande van de jaartallen en in acht nemend 's mans ervaring als koopvaardij officier en scheepsbevelhebber, mogen wij veronderstellen dat het aan hem overgebrachte nieuws inzake de aanwezigheid van Spaanse galeien in en rond Sluis bij genoemde heer Van Bueren een heldere gedachte heeft doen ontstaan om hem het bestrijden van de misdaad aanzienlijk te vergemakkelijken.

Hij diende daartoe een verzoek en tevens advies in bij de Staten van Holland en West-Friesland, welk college het uitgebrachte advies accepteerde en reeds per ordonnantie van 12 december 1597 besloot om een roeigalei te doen bouwen naar Spaans model. Dat schip moest dienen tot een betere beveiliging van de wateren in Holland en als wacht-schip op de grens met Zeeland. Dat het geachte college haast wilde maken met deze zaak bewijst het feit dat reeds op 6 januari 1598 door genoemde Staten de opdracht tot de

bouw van deze galei werd gegeven aan de door de heer Van Bueren in zijn advies voorgedragen Vlaardingse scheepsbouwer Dammas Leendertszn Kleijwerff. Het vermoeden is gewettigd, dat de heren Van Bueren en Kleijwerff elkaar eerder hadden leren kennen, hoogstwaarschijnlijk in de Middellandse Zee, waar zij beiden hun bijzondere kennis ten aanzien van bouw en behandeling van geroeide galeien zouden kunnen hebben opgedaan.

De scheepswerf van de heer Kleijwerff was gelegen aan wat nu Havenstraat heet en was de tweede werf gerekend vanaf de sluizen, hetgeen betekent dat in later jaren deze werf eigendom is geworden van A. de Jong N.V., die er uiteindelijk alleen een machinefabriek en constructiewerkplaats had. Over de helling van de werf waar onze galei werd gebouwd, werd een behuizing opgericht waaronder het vaartuig gedurende reparaties en gedurende de winterperiode een beschutte ligplaats vond.

De door de Staten opgedragen galei diende 70 voet (ca. 22 meter) lang en 16 voet (ca. 5 meter) breed te worden, laag op het water te liggen, aan de voorzijde te zijn voorzien van een stevige rampin en op het achterschip een geschikte kajuit te hebben ter accommodatie van de kapitein en diens staf.

De voortbeweging diende te geschieden door middel van 12 riemen (ca. 7 meter lang) aan elke zijde, bemand door 3 roeiers per riem. Door het wegbreken van de kajuit werden later nog 2 driemans- en 2 tweemans-riemen toegevoegd, waardoor het aantal roeiers werd opgevoerd van 72 tot 82 man.

Als bewapening kreeg de galei twee zware jaagstukken met lange loop op de boeg, enkele steenstukjes in de achteropbouw en enkele donderbussen, die op in de verschansing aangebrachte steunen, 'mik' genaamd, konden worden opgesteld.

Reeds op 17 juli 1598 was het schip voor overname gereed en werd de landdrost Van Bueren benoemd tot kapitein over dit vaartuig. Op zaterdag 25 juli 1598 vond de aanmonstering plaats van de nodige officieren, matrozen en soldaten.

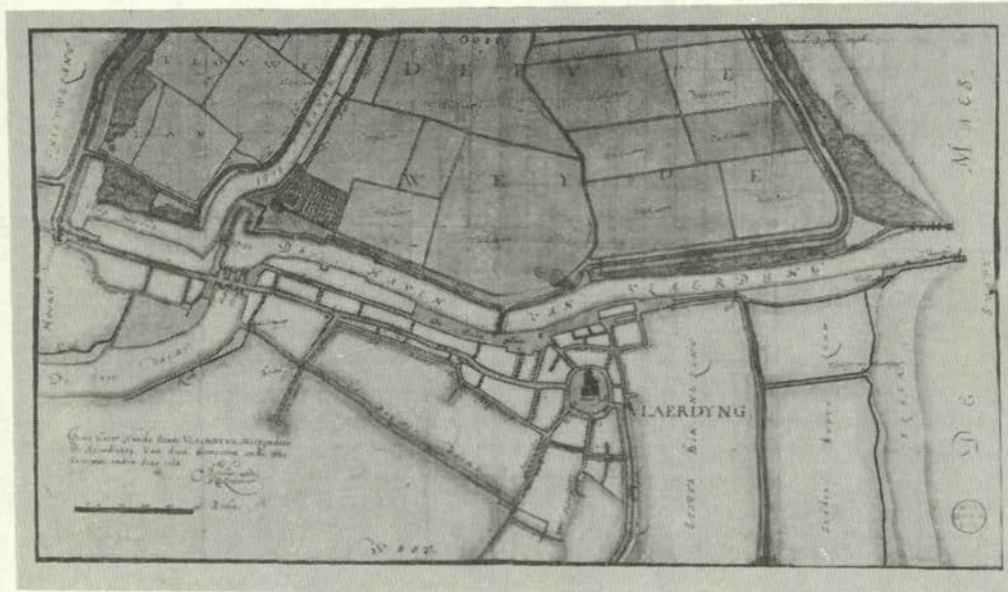
Als roeiers fungeerden gevangen genomen bandieten die in de stukken 'slaven' werden genoemd, aangevuld met enkele krijgsgevangenen. Deze mensen zaten met kettingen vast, niet alleen aan hun roeibank, maar tevens met tweeën of drieën aan elkaar.

Conform de gevonden betaallijst waren verder nog aan boord 32 schepelingen van hoog tot laag en een onbekend aantal soldaten. Al met al zal er dus hoogstwaarschijnlijk een 150 man aan boord zijn geweest en met het oog op de al eerder vermelde afmetingen van het schip behoeven wij ons niet af te vragen of het lot van de roeislaven hier te lande beter was dan dat van gevangen genomen Nederlandse zeelieden in de Middellandse Zee.

De roeiers hadden ook opdracht om, wanneer de vijand trachtte de galei te overmeesteren of wanneer tijdens een gevecht van man tegen man er toch ook niet geroeid hoefde te worden, zich compleet met de boei-kettingen tussen de banken te laten zakken en wel zodanig dat de soldaten zich vrijelijk over hun ruggen konden bewegen om de vijand te bestrijden.

De gevangenen bleven dag en nacht geketend, niet alleen aan boord, maar ook tijdens hun verblijf in onderkomens aan de wal. Zij stonden daarbij onder toezicht van een opzichter, 'gardiaan' genoemd, die gewapend was met een 'garde'. Deze garde kon bestaan uit een roede, gesel of zweep. De gardiaan regelde ook het tempo waarin werd geroeid, dus precies zoals op de Spaanse galeien. Hij werd bij zijn werk geholpen door de provoost en een of meer knechten.

Bij het aanbreken van de dag werd door de trompetter

Kaart van Vlaardingen van Balthasar Florisz, 1619. De scheepswerf van Kleijwerff lag destijds aan wat nu de Havenstraat is en de Haven. Op het kaartje ongeveer tussen de woorden 'De' en 'Haven'. Een kleine inham in de haven maakt de plaats van de werf waar 'De Roode Galei' werd gebouwd nog duidelijker.

reveille geblazen en werd de voor de nacht over het schip gespannen tent open gemaakt, waarna de normale scheepsdienst begon. Wanneer er niet geroeid behoefde te worden mocht elke slaaf het handwerk dat hij kende tot zijn eigen profijt uitoefenen. Gezien echter het enorme watergebied dat dit vaartuig te bevesten en te controleren had, betwijfel ik of er ooit gelegenheid is geweest om deze mensen hun oude handwerk te laten verrichten. Om ontvluchten te voorkomen stonden enkele schildwachten tussen de roeiban-ken en in het gangpad. Als een slaaf toch kans zag om te ontsnappen, dan werd de betreffende schildwacht veroor-deeld om de plaats van de vluchteling aan de roeirier in te nemen, tenzij bepaalde omstandigheden een mildere of andere straf vorderden.

De gardiaan moest 's morgens en 's avonds een uur na zonsopkomst resp. een half uur voor zonsondergang de slaven hun pij doen afleggen en op hun plaats laten staan. Dan moest hij samen met de provoost met een mesje of een ander ijzeren voorwerp op de sloten en de schakels van de ketenen slaan om op het geluid vast te stellen of er aan gevijld was of op een andere wijze bewerkt ter ont-snapping.

Indien een slaaf schuldig werd bevinden aan zulk een po-ging dan diende hem, ten voorbeeld aan anderen, zijn rok en hemd te worden uitgetrokken en moest hem een nader te bepalen aantal slagen met de roede of zweep op het naakte lichaam worden toegediend.

Om eventuele pogingen tot ontvluchting nog meer te be-moeilijken werd de gardiaan opgedragen er goed voor te waken dat de bandieten resp. slaven geen messen of andere scherpe voorwerpen bij zich droegen. Daarom diende hen ook zelfs hun brood en scheepsbeschuut gesneden of gebro-ken te worden gegeven, zodat zij dat zonder moeite konden

eten. De voorgeschreven voeding voor de gestraften was zeer eenzijdig en bestond uit 2 pond roggebrood en een half pond weikaas per dag, aangevuld met voldoende vers water. De gevonden documenten vermeldten helaas niets over een mogelijke warme maaltijd en gezien het voorschrift om het scheepsbesluit gebroken toe te dienen, mogen wij aannemen, dat dit afwisselend of gelijktijdig met het roggebrood zal zijn verstrekt.

De overige opvarenden, matrozen zowel als soldaten, moesten er op toezien dat de slaven nimmer naakt of ongedekt waren, hoe warm het ook mocht zijn, zulks om kou vatten en het oplopen van ziekten te voorkomen. Lidtekens van lijfstraffen bleven dan ook bedekt ...

De slaven waren gekleed in een grof hemd zonder kraag, een eenvoudige lakense rok, een paar grof linnen of katoenen wijde broeken tot over de knieën, een paar kousschoenen, een rode muts en een lange grauwe pij met kap. Deze kap was gevoerd met rood laken. De pij diende niet alleen als kledingstuk, maar bovenal als deken voor de nacht. Men kan zich voorstellen dat de Vlaardingse galei met al die roodgemutste roeiers en hun rood gevoerde pijkappen een indrukwekkende aanblik bood. Het moet voor wetsovertreders angstaanjagend zijn geweest wanneer zij dit schip met zijn vele snel heen en weer gaande riemen op zich af zagen komen als een grote roofvogel met rode veren tegen een grauwe achtergrond, terwijl zij zelf in een klein vissersscheepje of een roeiboot probeerden hun noodlot te ontlopen. In feite was het dan ook een schip der verdoemden, dat op hen afkwam. Zeker wanneer wij bedenken dat vele roeiers waren veroordeeld om levenslang, ja sommigen zelfs tot honderd jaren op de roeibanken te moeten doorbrengen en dat op het hiervoor reeds vermelde dagrantsoen.

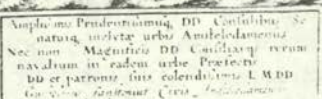
Door de rode uitmonstering van de roeiers werd de Vlaar-

dingse galei de 'rode galei' genoemd, maar ook wel 'de kleine', 'de oude', of gewoon 'de Vlaardingse', zulks in tegenstelling tot de tweede galei, die reeds in 1600 werd gebouwd, weliswaar in Dordrecht, door Christiaan Stevenszn, maar op advies en onder toezicht van de heren Van Bueren en Kleijwerff. Kapitein op dit Dordtse schip werd Jacob Michielszn Wip, maar de heer Van Bueren kreeg van de Staten opdracht om de inrichting zodanig te maken alsof hij er zelf kapitein op zou zijn.

Omdat de Vlaardingse galei in zeer korte tijd had bewezen uitstekend aan het gestelde doel te beantwoorden, werd de Dordtse aanzienlijk groter gemaakt en ook zwaarder bewapend, omdat zij speciaal als oorlogsgalei zou worden gebruikt. Daarom werd de Dordtse ook niet bemand met gevangen bandieten, doch met gewoon scheepsvolk, dat zich vrijwillig als roeiers liet aanmonsteren. Dit scheepsvolk droeg ook de normale kledij van zeevarenden, op grond waarvan hun galei dan ook 'de zwarte' resp. 'de grote' werd genoemd. Zij werd voortbewogen door 19 stel riemen en had evenals de Vlaardingse een beperkt zeilvermogen. Haar bemanning telde volgens de kronieken 130 roeiers (hoewel er berekend naar 3 man per riem slechts 114 nodig waren, zodat men wellicht 16 vervangers aan boord had). Verder waren er 60 bootsgezellen en officieren en 100 soldaten/musketiers aan boord, dus in totaal zo'n kleine 300 man. Stelt u zich het gedrang in deze bijenkorf eens voor tijdens een gewone vaartocht van A naar B en bedenk dan tevens, dat op deze galei geen gestraften aanwezig waren en dus geen strafdienst werd verricht. Verder moest er voor dat gedeelte van de bemanning dat vrij van dienst was toch ook ruimte beschikbaar zijn om zich wat te verteren of te rusten.

Terug nu naar de slaven op de Vlaardingse galei. De hoof-

Fragment van 'Profiel van Amsterdam' in 1606. Rijksprentenkabinet, Amsterdam. De grote galei is de Amsterdamse. Deze is een nabootsing (1603) van de Dordtse galei (1600) die groter was dan de Vlaardingse (1598). De kleinere galei op de achtergrond kan dus de Vlaardingse zijn. Er waren immers oorspronkelijk maar twee galeien: 1) de Vlaardingse 'Roode' en 2) de Dordtse 'Zwarte'.

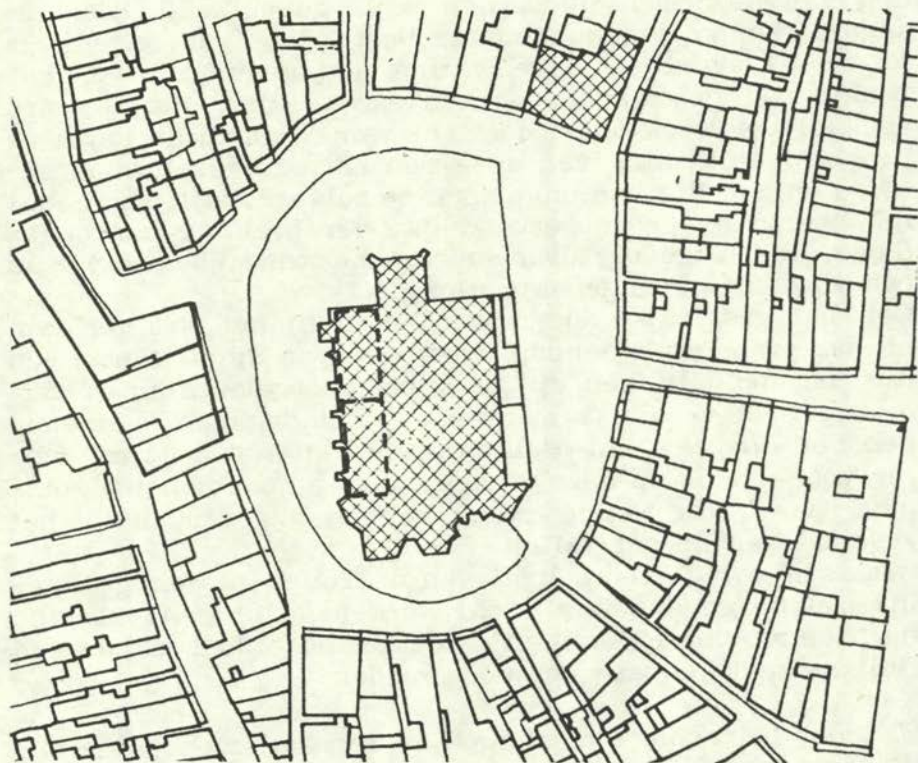

den van deze mensen werden zoals gebruikelijk kaal geschoren en kaal gehouden ter bestrijding van ongedierte en om na eventuele ontvluchting nog gedurende een bepaalde tijd gemakkelijk herkenbaar te zijn. Voorts werd eenmaal per week onder toezicht van de gardiaan en diens provoost de kleding van deze mensen nauwgezet geïnspecteerd en zonodig van ongedierte gezuiverd. Men was dodelijk beangst voor de gemakkelijke verspreiding van ongedierte en als gevolg daarvan van besmettelijke ziekten in een zo dicht opeengepakte menigte.

Ook het geestelijk welzijn werd niet uit het oog verloren en daarom werd 's zondags door een van de officieren een of twee hoofdstukken uit de Bijbel voorgelezen en werden er op die dag ook 's morgens, 's middags en 's avonds gebeden opgezegd en psalmen gezongen. Het komt mij echter voor dat de op deze wijze gehouden godsdienstoefeningen maar bitter weinig zullen hebben bijgedragen tot het zieleheil van de gestraften.

Omdat ingevolge voorschrift van de Staten zo weinig mogelijk met de gevangenen mocht worden gesproken, moesten de bevelen van de kapitein en de gardiaan door middel van fluitsignalen kenbaar gemaakt worden.

Wanneer het schip tengevolge van reparaties of gedurende de winterperiode buiten dienst was, werden de gevangenen ondergebracht in de gevangenis van Dordrecht, welke de 'vuilpoort' werd genoemd. Dit zal echter vermoedelijk op grote praktische moeilijkheden zijn gestuit, want reeds per resolutie van 3 maart 1601 gaven de Staten opdracht aan het bestuur van Vlaardingen om een gedeelte van de in 1574 afgebrande kerk te herbouwen, namelijk het stuk dat direct zuidelijk van de toren was gelegen. Op dat stuk diende een behuizing te worden gebouwd voor de roeislaven van de galei en van de inmiddels toegevoegde jachten, waarop ook gestraften als roeiers fungeerden.

1

Plattegrond van de Markt, kadasterkaart van 1830. De plaats van de 'Slavenburch' is met streepjeslijnen aangegeven bin-
het kerkgebouw.

De behuizing moest bestaan uit twee gedeelten, namelijk één voor de zieken en één voor de gezonden. De beide afdelingen moesten goed gescheiden gehouden worden, eerstens om de zieken naar behoren te kunnen 'cureren' en anderzijds om de gezonden voor besmetting te behoeden. Ook in deze behuizing bleven de slaven onafgebroken, dus dag en nacht, aan hun kettingen gekluisterd. De kosten van deze gevangenis, die heel toepasselijk 'Slavenburch' werd genoemd, mochten niet meer dan 600 tot 800 ponden bedragen, hetgeen naar onze huidige muntwaarde ca. vijf duizend gulden maximaal zou zijn. De naam 'Slavenburch' was reeds uit de geschiedenis bekend en herinnerde aan een op die plaats gestaan hebbende Slavische burcht. Eén en ander is in de periode 1941-1949 uit bodemonderzoekingen en keramische vondsten aangetoond. Als behuizing van de roeislaven kon de naam niet toepasselijker zijn geweest.

Dat de beide galeien in de praktijk zeer goed voldeden bewees de beslissing van de Staten om aan beide vaartuigen een speciaal jacht toe te voegen, welbemand en goed bewapend, om als hulpvaartuig dienen en tevens te fungeren als bevoorradingschip. Hiertoe was het voorzien van een grote hoeveelheid proviand, kogels en kruut.

Doordat de Vlaardingse galei hoofdzakelijk werd gebruikt als wachtschip, dus als politieboot ter beveiliging van de waterwegen, is er weinig over haar verrichtingen bekend. Zoals reeds eerder uiteengezet diende het schip feitelijk slechts als werktuig voor de landdrost, om hem te steunen in zijn activiteiten om het land te zuiveren van allerlei gespuis. Toch werd het schip in tijden van nood wel degelijk als marinevaartuig gebruikt, waartoe het dan ook onder bevel van de admiraliteit van de Maas (Rotterdam) was gesteld. Zo staat vast, dat op 4 September 1600 zowel de Vlaardingse Rode galei als de inmiddels in dienst gestelde

Dordtse Zwarte galei naar Zeeland werden gestuurd ter bestrijding van Spaanse schepen bij Antwerpen en rond Sluis. De landdrost Van Bueren kreeg als kapitein opdracht om zich met zijn Vlaardingse galei op te houden voor het Gat van Wouw, tezamen met het hem toegevoegde jacht 'De oude Postpaard'. Indien de Zeeuwse admiraal Justinus van Nassau, onderbevelhebber vice-admiraal Joos de Moor en diens kapitein Jan Evertsen het schip elders, bijvoorbeeld bij Sluis nodig mochten hebben, dan diende Van Bueren aan hun verzoek te voldoen en moest hij het jacht als wacht-schip bij Wouw laten kruisen. Hieruit mogen wij opmaken dat de Vlaardingse galei wel degelijk is gebruikt in de strijd tegen de Spaanse schepen van Spinola.

De watergeuzen en de vrijheidsstrijders hebben in de nacht van 29 op 30 November 1600 een tocht over de Schelde naar Antwerpen gemaakt onder commando van de hiervoor genoemde bevelhebbers. De Dordtse galei met als kapitein Jacob Michielszn Wip, waarop ook zeker Justinus van Nassau als admiraal van de gehele operatie aanwezig moet zijn geweest, heeft als leidend schip gefungeerd en het Spaanse admiraalsschip aangevallen. Kapitein Jan Evertsen heeft ook aan deze tocht deelgenomen, doch het staat niet vast aan boord van welk schip. In ieder geval is de Dordtse galei met grote snelheid in het Spaanse admiraalsschip gestoten waardoor de rampin zo diep in dat schip is gedrongen, dat de beide vaartuigen moesten worden losgezaagd en -gehakt.

Doordat de geuzen met een galei als leidend schip en bovendien in het nachtelijk duister de Schelde opvoeren, was het zonder meer aannemelijk dat zij door de soldaten in de fortificaties en in de schansen voor schepen uit Sluis gehouden werden, zodat men ze dus niet beschoot en alarm maakte. Toen de aanvallers hun doelen tot op gevechtsafstand waren genaderd en op de trompet het Wilhelmus

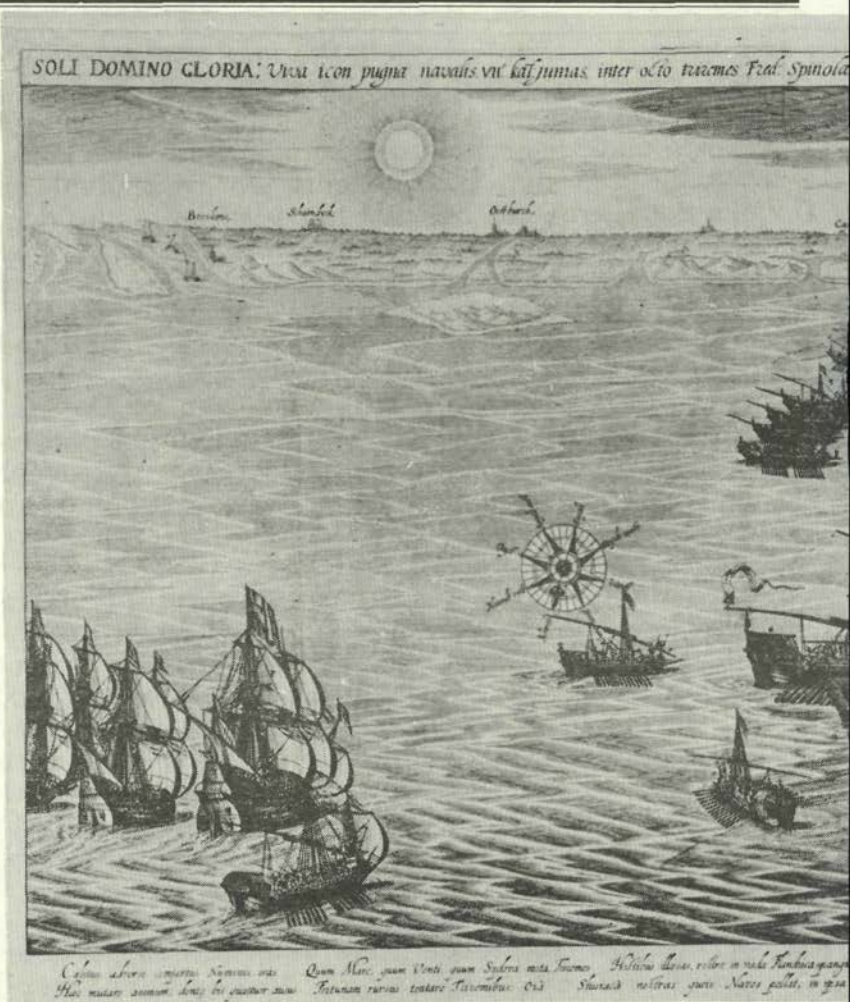

bliezen, was het voor de walbatterij zowel als voor de bemanningen van de aangevallen schepen reeds te laat om nog tot enige georganiseerde tegenstand te komen. De verrassing was dan ook volledig en de aanval werd zo furieus doorgezet dat behalve het admiraalsschip nog zeven andere vaartuigen werden buitgemaakt en naar Vlissingen konden worden meegevoerd. De waarde van deze schepen en de daarop aanwezige kanonnen, ten getale van 50 stuks, was ruim voldoende om de bouw en de uitrustingskosten van de Dordtse galei te dekken.

Hoewel in de bestudeerde stukken alleen de Dordtse galei wordt vermeld, mogen wij zeker aannemen dat ook de Vlaardingse galei bij deze overval is gebruikt, doch vermoedelijk alleen als dekkingsschip op de Schelde terwijl de andere schepen naar Antwerpen opvoeren.

De Vlaardingse galei is nog geruime tijd in de Zeeuwse wateren actief geweest, hetgeen moge blijken uit de Notulen van Holland en West-Friesland gedurende de jaren 1600 en 1601, waarin aan de landdrost Van Bueren opdracht werd gegeven met de Vlaardingse galei vooral de wateren bij de fortificatie van Wouw te bewaken en het toegevoegde jacht 'De oude Postpaard' in het bijzonder bij de monding van de Dintel, genaamd 'Stoutersgat' (het huidige Stampersgat) diende te blijven kruisen.

Aangezien op de galei veel zieke slaven waren (20 man) en ook de gerapporteerde sterfte onder hen groot was (28 man) werd Van Bueren gelast om zo voordelig mogelijk een geschikt schip te huren en daarin de zieken onder te brengen onder bewaking van 4 of 5 van zijn eigen mensen, die met dit schip bij Ooltgensplaat moesten blijven liggen. Het is ook bekend, dat op aanschrijving van de Staten van Holland uit het gehele land gevangen genomen en veroordeelde misdadigers, landlopers en bedelaars naar Vlaardin-

'Waerachtige afbeelding en conterfeijtsel van feeckere aenval gedaen...' door Willem Jansz opt Water 'inde Vergulde Sonne-wyser', 26 mei 1603. Afdruk beschikbaar gesteld door het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum, Amsterdam.

gen werden opgezonden om strafdienst te gaan doen op de galei en de jachten. Over de vervanging van de doden en de zieken behoefde men zich hier ter stede dus beslist geen zorgen te maken. Dat is na te slaan in een overzicht van 1603 tot 1607, waarin de namen voorkomen van meer dan driehonderd gestraften met vermelding van hun misdaden en de opgelegde straffen. Deze straffen varieerden van enkele maanden tot honderd jaren...!!!

Het besluit om speciaal de Dintel-monding te bewaken was zeer terecht genomen, hetgeen blijkt uit het feit dat in de avond van 8 Augustus 1601 het Vlaardingse jacht onder bevel van landdrost Van Bueren een poging vrijdelde van 40 ruiters en 180 soldaten en matrozen om op het eiland van Willemstad te landen, teneinde dit gehele gebied af te stropen en leeg te plunderen. Vermoedelijk had de overheid van bevriende zijde en/of door loslippigheid van de vijand tijdig een goed inzicht in het voornemen van de overvallers gekregen.

Door de uitstekende resultaten die met de beide galeien en de toegevoegde hulpschepen werden verkregen, werd door de Staten van Holland en West-Friesland per resolutie van 7 December 1600 (dus slechts een week na de succesvolle raid op de schepen bij Antwerpen) besloten om over te gaan tot de bouw van 5 nieuwe galeien volgens het bestek van de Dordtse, nl. 120 voet (ca. 40 meter) lang en 20 voet (ca 7 meter) breed. De schepen dienden voorzien te worden van een bezaanzeil of enkele razeilen als hulpvermogen, niet alleen om op lange tochten de taak van de roeiers te vergemakkelijken, maar ook om de besturing van de schepen nog beter in de hand te hebben. Ook de hier te lande gebouwde galeien hadden overtuigend bewezen dat zij bij oordeelkundig en vakbekwaam gebruik bijzonder handig waren en in staat waren om elk ander zeilvaartuig moeite-

loos uit te manoeuvreren.

De bewapening van de nieuwe galeien bestond uit drie jaagstukken vooruit, 2 stukken in de achteropbouw en 1 kanon in elke zijde voor de achteropbouw. Na gereedkomen werden deze schepen toegewezen en uitgeleverd aan Amsterdam, Rotterdam, Hoorn en Vlissingen.

Naast deze galeien werd ook een aantal snelzeilende oorlogsfregatten met beperkt roeivermogen uitgerust en een hoeveelheid jachten als bevoorradingsschepen ingehuurd en voor actieve dienst gereed gemaakt met het oogmerk om de oorlogsschepen geruime tijd onafhankelijk van de wal te laten opereren. Hierdoor nam het overwicht te water van de Zeeuwse en Hollandse geuzen en vrijheidsstrijders in snel tempo toe.

Het hoogtepunt kwam op 26 Mei 1603 toen de Spaanse admiraal Spinola bij mooi kalm weer met 8 grote galeien en 4 fregatten een uitval deed op de schepen van de Zeeuwse admiraal Joos de Moor die met de zijnen de toegangen tot de haven van Sluis bewaakte. Het geuzen-eskader bestond uit 5 à 6 schepen, waaronder de inmiddels gevreesde Dordtse galei. De Vlaardingse Rode galei is bij dit gevecht niet aanwezig geweest. Ondanks de numerieke meerderheid van de Spaanse vloot gelukte het de geuzen om door moedig en vakbekwaam manoeuvreren hun vijanden een zware slag toe te brengen. Aan Spaanse zijde sneuvelen de bevelhebber Frederico Spinola en meer dan acht honderd opvarenden. In verhouding waren de verliezen aan de zijde der geuzen gering te noemen, doch onder de gesneuvelden bevond zich ook kapitein van de Dordtse galei, Jacob Michielszn Wip. Het is in dit verband opmerkelijk om vast te stellen dat de landdrost Van Bueren tezelfdertijd een zodanige verwonding aan de arm opliep dat hij daaraan op 8 Juli 1603 is overleden. Het vermoeden is dan ook gewettigd dat hij aan boord van de Dordtse 'Zwarte galei'

is geweest toen Wip sneuvelde en dat hij dus logischerwijs het commando heeft overgenomen. Deze ontwikkeling zou dan de vervolgens opgelopen verwonding aan de arm kunnen verklaren.

De heer Van Bueren is in de kerk van Vlaardingen begraven en een rouwbord alsmede een grafsteen met wapen hebben daar zijn nagedachtenis levendig gehouden.

Tenslotte maakte de val en inname van Sluis in het jaar 1604 een einde aan de dreiging van de Spaanse galeien. Deze schepen werden bij de val van de stad in bruikbare staat buitgemaakt en over de admiraliteiten verdeeld. Veel praktisch nut heeft het land daar echter niet van gehad, omdat het sluiten van het 12-jarig Bestand tot gevolg had dat in 1609 alle galeien werden afgeschaft en buiten dienst werden gesteld.

Wapen van Barthlomeus van Bueren

Geraadpleegde literatuur

- Geschiedenis van het Nederlandse Zeewezen. J.C. Mol-
lema.
- Van Vlootvoogden en Zeeslagen. J.C.M. Warnsink.
- Notulen Staten van Holland en West-Friesland (1595 -
1601).
- De Nederlandse Convoodienst 1300-1800. A. Bijl Mzn.
- The men of war. David Howarth.
- Levensbeschrijving Johan en Cornelis Evertsen. Mr.
J.C. de Jonge.
- Galleys in the Netherlands. L.Th. Lehmann.
- Vele archiefstukken uit het Gemeente Archief van
Vlaardingen. Een bijzonder woord van dank aan de
archivaris en diens medewerkers voor alle door hen
betoonde hulp is hier zeker op zijn plaats.

K E U R E N
 E N
 O R D O N N A N T I E N ,
 Omtrent het Blussen van den BRANT,
 Het Maaken van SCHOORSTEE-
 NEN en S N U Y V E R S ,
 Verbot tegen het Repareren van RIETDAKKEN
 en wegens het Invoeren van 't HOOY,
 B I N N E N D E S T E D E
 V L A A R D I N G E N .

Te DELFT gedrukt by PIETER vander KLOOT.
 Boekdrukker en Boekverkoper 1741.

KEUREN OF VERORDENINGEN TEGEN BRANDGEVAAR

Frans. W. Assenberg

In de literatuur over het oude Vlaardingen is weinig tot zeer weinig te vinden over de zogenaamde keuren en ordonnanties. Een prima artikel over onder andere dit onderwerp is te vinden in het Jaarboek 1978 van de Historische Vereniging Vlaardingen: 'Stad in wording, Vlaardingen 1574 - 1650', geschreven door Theo J. Poelstra, de stadsarchivaris. Dit artikel behandelt de periode waarin de bebouwde omgeving van Vlaardingen op een stad(je) ging lijken. Aan de orde komen bijvoorbeeld zaken als: hoe houden we de stad schoon, waar laten we dode huisdieren, wat mag je wel en niet op straat laten staan of liggen, enzovoort. De verordeningen of wetten die dit alles moesten regelen werden 'keuren' genoemd. De regels werden na afweging van verschillende mogelijkheden gekozen. Vaak werden de keuren pas uitgevaardigd als het de spuigaten uitliep. Men kwam pas in actie als de feiten er lagen en dan werd de keur samengesteld en gepubliceerd. Keuren bevatten een schat aan informatie over de geschiedenis van de stad. Veel zaken uit het dagelijks leven komen aan de orde. In 1741 werden enkele keuren in druk uitgegeven, waarmee ik u gaarne nader wil laten kennismaken.

'...Omtrent het Bluffen* van Brant,...'

Deze keur komt ook al even aan de orde in het artikel

* De 's' werd destijds als 'f' geschreven.

van C.W. Verhulst over De Vlaardingse Brandweer in het Jaarboek 1986 van de Historische Vereniging Vlaardingen. In dit artikel zal uitgebreider ingegaan worden op de inhoud van deze keur.

De volledige titel van de verordening luidt: 'Keuren en Ordonnantien Omtrent het Bluffen van BRANT, Het Maaken van SCHOORSTEENEN- en SNUYVERS, Verbot tegen het Repareren van Rietdaken en wegens het invoeren van 't HOOY, Binnen de Stede VLAARDINGEN.'.

Omdat de 'Heeren van de Weth der Steede Vlaardingen' ondervonden dat er met betrekking tot het blussen van branden op vele punten te kort werd geschoten, werd er een keur hiervoor afgekondigd.

Het eerste artikel van de keur hield in dat aan de vier brandmeesters als onderscheidingsteken een stok van 'Seeven Voeten' lengte, beschilderd met het wapen van de stad, ter hand werd gesteld. Voor het huis van de brandmeesters werd een bordje geplaatst waarop een brandemmer geschilderd was, alsmede de naam van de brandmeester en tot welke spuit hij behoorde. Bovendien werden aan de brandmeesters de sleutels toevertrouwd van het huisje waar de spuit en de ladders werden bewaard.

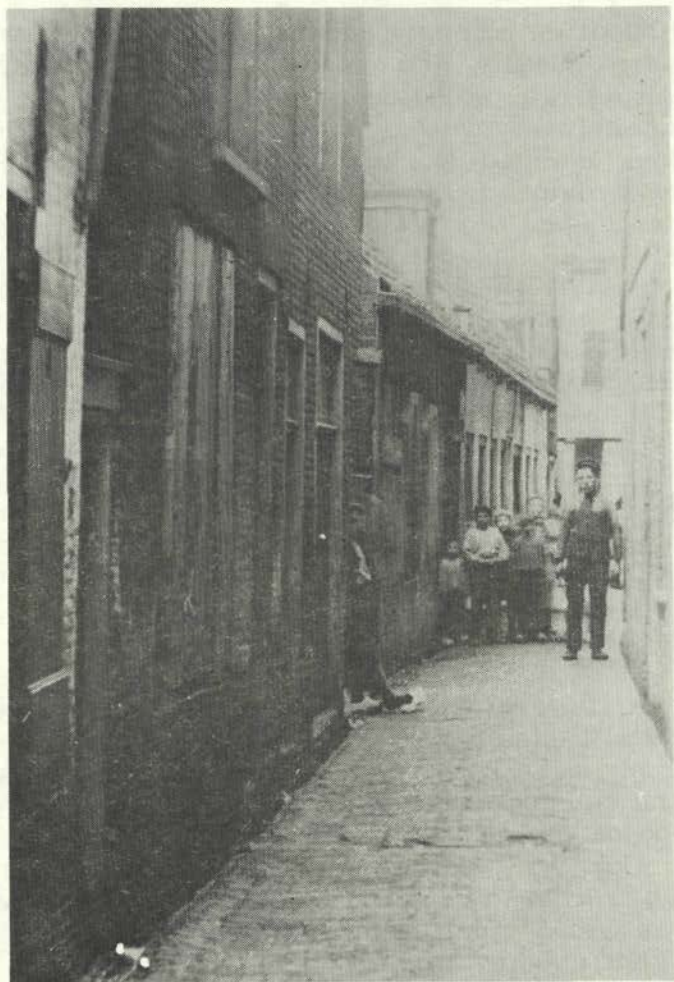
Als er brand ontstond moesten de brandmeesters zich 'aanstonds' naar de brand begeven. Bij de brand moesten ze met elkaar overleggen waar de spuiten het beste konden worden geplaatst om zo snel mogelijk water 'in den Brant te brengen', waar de pompen gesteld moesten worden, hoe de slangen moesten worden geleid, enzovoort. De twee brandmeesters van iedere spuit hadden, niet alleen bij echte brand maar ook bij oefeningen, het bevel over de hoofdlieden van zowel de pompen, de slangedragers als van de waterscheppers. Zij zagen erop toe dat een ieder op zijn post bleef en zijn werk goed uitvoerde, totdat de brand

was geblust of de oefening was afgelopen. Als er onwillige lieden waren moesten de 'hoofdluyden' dit middels een notitie aan de brandmeesters meedelen.

De brandmeesters verdeelden bij een brand de werkzaamheden naar gelang de omstandigheden dit vereisten. Wanneer er niet voldoende (spuit)volk beschikbaar was, konden de brandmeesters 'Leedige Omstanders' (toeschouwers) te werk stellen. Ze hadden de bevoegdheid om het toegestroomde publiek aan het werk te zetten teneinde de brand te blussen. De burgers mochten deze vordering niet weigeren. Werd dit toch gedaan, dan kreeg men een boete van zes gulden, welke ten goede kwam aan de armen. Wanneer er eenmaal daadwerkelijk met blussen was begonnen, dan mocht men zijn post niet verlaten of met het werk stoppen. Eerst moest de brand geheel zijn geblust. Alleen voor de nodige 'verpoosinge' (een plasje doen, bijvoorbeeld) of voor een andere wettige reden mocht je even weg. Werd deze regel overtreden, dan kostte dat drie gulden. De brandmeesters moesten toestemming geven om korter of langer weg te gaan.

Opmerkelijk van deze keur is het feit dat de brandmeesters voor praktisch alles verantwoordelijk waren. Het waren de enige personen die het voor het zeggen hadden en ze hadden tijdens een brand veel macht. Zo mochten zij schepen gebruiken en gereedhouden om er de brandspuit op te plaatsen. Ook voor het scheppen van water mochten zij vaartuigen vorderen, alsmede voor andere diensten. De huizen van Vlaardingen stonden in de 18e eeuw dicht op elkaar en het gebeurde natuurlijk wel eens dat men bij een brand niet goed bij het brandende huis kon komen. De brandmeesters waren in zo'n geval gemachtigd om over andere erven materiaal aan te voeren. Kwam men tegen dit alles in verzet dan kon er op een boete van vijftientwintig gulden gerekend worden of op 'Arbitraire Correktie'.

Het Achterom(achter de Hoogstraat) begin deze eeuw. Tot in deze eeuw had Vlaardingen straten en stegen waar brandgevaar levensgroot aanwezig was.

Bij een brand mochten naast de brandmeesters alleen de burgemeesters opdrachten geven met betrekking tot het blussen. In het bijzonder gold dit voor het omverhalen van muren of gebouwen. Voelden de brandmeesters zich bezwaard om een pandje om te gooien dan moesten zij met de burgemeesters beraadslagen.

Om belemmeringen te voorkomen moesten vrouwen en kinderen zoveel mogelijk bij de brand vandaan worden gehouden. Ook anderen die niet tot de 'spuyt' behoorden moesten op een afstand blijven. Wanneer de brand geblust was, dan dienden de brandmeesters zich ervan te overtuigen dat er geen verborgen vuur meer was. Een spuit diende hiervoor nog gereedgehouden te worden, de rest kon kennelijk inrukken. Er stond een boete van een gulden en tien stuivers op weg lopen bij zo'n stand-by situatie.

In de stad waren zogenaamde 'waterftegen' aangelegd. De brandmeesters hadden ervoor te zorgen dat deze stegen altijd onbelemmerd te gebruiken waren om bij een brand bij water te kunnen komen of om de slangen erin te kunnen leggen. Zondigde men als gebruiker van de waterstegen tegen deze gang van zaken dan leverde dat een boete van zes gulden op. Het geld was voor de gezamenlijke brandmeesters. Wat zouden ze met het geld hebben gedaan?

De hoofdlieden werd opgedragen om bij een brand een ieder op zijn post te houden, vooral degenen die aan de perspompen stonden en de waterscheppers. Op een lijst werden de werkzaamheden verdeeld, zodat er een behoorlijke pauze mogelijk was. Uitdrukkelijk verordonneert de keur dat het tot de spuit behorende volk de brandmeesters moest gehoorzamen. Al wie dat niet deed werd beloond met een verbeurdverklaring van tien gulden tijdens een brand en drie gulden bij een oefening. Helemaal in de fout gingen men als men de brandmeesters met woorden en daden 'quaalyk quam te bejegenen'. Er werd dan arbitrair gestraft. De brandmeesters moesten overal aan denken. Ze moesten

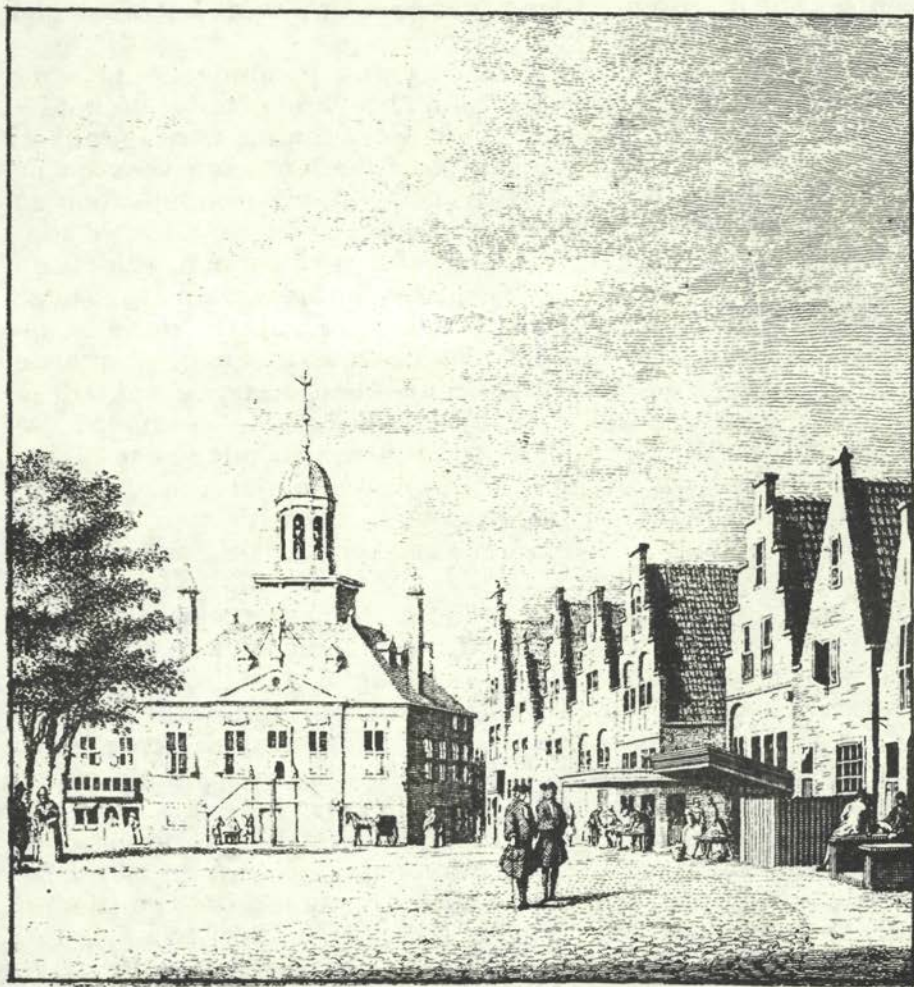

lijsten bij zich hebben waarop de namen stonden van de mensen die tot hun spuit behoorden. Na het blussen van de brand moest alles schoon op zijn plaats worden teruggebracht en vervolgens moesten de brandmeesters onderzoeken of er niemand 'absent' was. Diegene die te vroeg was weggegaan kon een rekening van een gulden en tien stuivers tegemoet zien.

Oefent onze brandweer regelmatig, in 1741 gebeurde dat slechts een keer per jaar, en wel in de zomermaanden. Er moest dan eerst toestemming aan de burgemeesters worden gevraagd alvorens de spuiten konden worden geprobeerd. Gedurende zo'n sessie moesten de brandmeesters hun stok dragen. Deden ze dit niet: boete f 1,50. Zo'n deftige stok zullen ze echter zeer zeker niet hebben vergeten!

Kwam het te gebeuren, zo meldt de keur, dat de brandmeesters bij de brand arriveerden nadat de eerste spuit er reeds was aangekomen, dan kostte hen dat een boete van, inderdaad, een gulden en tien stuivers. Bleef de brandmeester helemaal weg bij een brand, of dat nu overdag was of 's nachts, dan kostte hem dat drie gulden boete, tenzij hij ziek was of de stad uit.

Het slaan van alarm was in die tijd aan een zogenaamde klapwaker toevertrouwd. Gekeurd werd dan ook dat als de klapwaker in gebreke bleef, hij arbitrair kon worden gekorrigeerd. Dat wil zeggen: hij kon worden gestraft als hij naliet 's nachts brand te roepen (als er brand was natuurlijk, anders deed er niemand een oog dicht). De burgerwacht had ook een dergelijke taak en hij kon ook worden berecht. Constateerde de wacht brand tijdens de rondgang dan moest hij de brandmeesters 'aanfstonds zonder eenig tytverfuym opkloppen'. Ook de koster werd van zijn bed gelicht om de klok te luiden en de bode werd wakker gemaakt om het stadhuis te openen. Hij moest zeggen waar de brand was. Wat een drukte zal dat geweest zijn als er in de 18e eeuw 's nachts in Vlaardingen brand was. Ieder-

'Ook de koster werd van z'n bed gelicht om de klok te luiden en de bode werd wakker gemaakt om het Stadhuis te openen.' Detail van de gravure van Pronk', 1743.

een botste natuurlijk tegen iedereen op, want het was toen pikdonker in de stad.

Wanneer er een 'exercitie' of oefening gehouden ging worden, dan moest de bode de 'onderhoorige' oftewel de spuitgasten de dag en het uur van de oefening aanzeggen en 'dagvaarden' of oproepen. De hoofdlieden lazen voor en na de oefening de lijst met de namen van de mannen voor en moesten aan de brandmeester opgeven wie er allemaal niet verschenen waren. Bij afwezigheid werd er een gulden en tien stuivers boete opgelegd. De opbrengsten van deze boetes werden voor algemene zaken gebruikt. Het was de taak van de stadsbode om alle boetes te innen. Weigerde iemand te betalen dan diende de bode naar de schout te gaan en hem van de zaak op de hoogte te brengen. De schout op zijn beurt kon de weerbarstige onderhorige executeuren. Dat wil zeggen, hij kon hem onder dwang noodzaken (een deel van) zijn boedel te verkopen om zijn schuld te betalen. Bovendien verdubbelde de boete in zo'n geval.

Aan het einde van de keur wordt nog het een en ander vastgesteld met betrekking tot het stimuleren van de spuitlieden. Om de mannen aan te moedigen snel 'water in den brand te werpen' werd gekeurd dat de spuit die bij een brand als eerste aan het blussen was geslagen een premie van tien gulden tegemoet kon zien. Deze beloning moest echter wel betaald worden door diegene in wiens pand de brand was ontstaan. Uiteindelijk heeft die er het meeste belang bij, vonden (denk ik) de opstellers van de keur. De premie moest door de brandmeesters onder de spuitlieden worden verdeeld.

Tenslotte werd er gekeurd dat de brandmeesters de burgemeesters, als deze zich bij de brand ophielden, om advies moesten vragen. Ze moesten met de heren burgemeesters overleggen wat er tijdens de brand moest gebeuren. De 'Heeren van de Weth' behielden zich het recht voor om de

keur ter plaatse te wijzigen en aan te vullen. Zij waren de wetgevers!

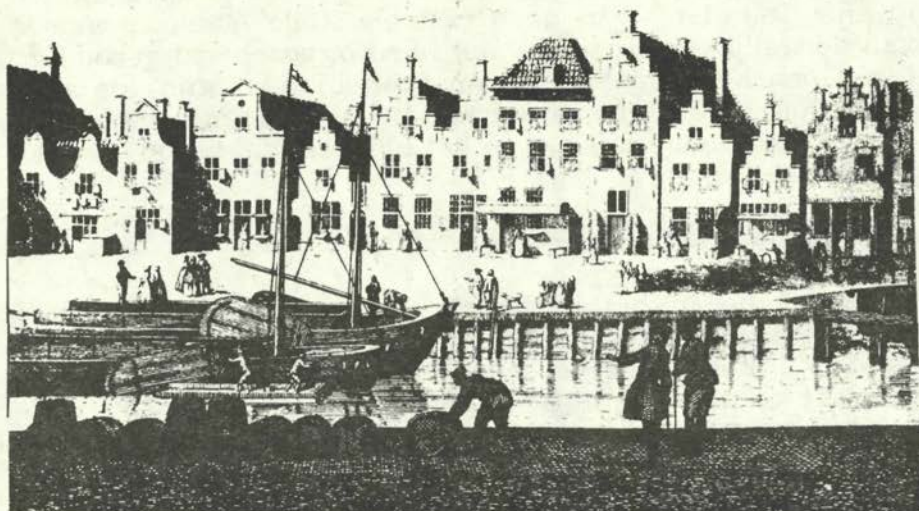
Dat tegen de keur niet werd gezondigd zou kunnen blijken uit het feit dat er in de 'Criminele Rolle' geen sprake is van dergelijke vergripen. Wel werd bijvoorbeeld gezondigd tegen een keur op het tappen (van bier en wijn) op zondag. Ook tegen andere keuren kwam men in het geweer. Echter niet tegen de keur op het blussen van brand. Gelukkig maar!

Snuyvers en Schoorsteen

De keur die in het verlengde ligt van de vorige is de 'KEURE Raakende het Maaken van SNUYVERS en SCHOORSTEENE'. Het is een verordening die op 13 juni 1737 werd gemaakt op het raadhuis van Vlaardingen. Ook deze oude waarschuwing houd ik gaarne met u onder een vergrootglas.

'Alfoo (omdat) het Misbruyk omtrent het Maaken van Schoorfteenen, en Snuyvers, binnen deezer Steede van Tyt tot Tyt nogh daaghelyks aanneemt, hebben de Heeren van de Weth...'. Op deze manier begint de keur in kwestie. Er blijkt hieruit dat er reeds lang tegen deze regels werd gezondigd. Men liep dus ook weer in dit geval met de wetgeving niet op het vergrijp vooruit, maar er achteraan. Om een en ander weer eens extra onder de aandacht van de burgerij te brengen, werd een oude keur nieuw leven ingeblazen, 'gerefumeert'.

De opgepepte oude keur kwam op het volgende neer. Schoorstenen die niet tussen de huizen stonden, moesten een hoogte hebben van ten minste vijf voeten, zeg maar een meter vijftig, boven de muurplaat (een muurplaat is een houten balk die op de buitenmuur is gelegd ter afsluiting van het metselwerk; op de muurplaat wordt de kapconstructie bevestigd). De schoorstenen die tussen de hui-

Pronk maakte ook gravures van de Haven. In 1743 zagen de huizen aan de Haven er zo uit. Duidelijk zijn de hoge schoorstenen te zien.

zen stonden dienden tenminste een hoogte te hebben van twee voeten, ongeveer zestig centimeter, boven de vorsten (een vorst is bij een dak de bovenste rand waarin de opgaande schuine vlakken samenkomen). De hoge schoorstenen moesten natuurlijk de trek bevorderen om daarmee het brandgevaar in de rookgang te beperken. Op het overtreden van deze keur stond een boete van drie gulden voor iedere schoorsteen die niet volgens deze eisen werd gebouwd. Benadrukt werd nog door de heren dat ter voorkoming van brand hieraan moest worden voldaan. Mogelijk waren de schoorstenen een sluitpost waren bij het bouwen van een huis en werd er derhalve op hun lengte bezuinigd. Goede schoorstenen waren echter, naast het terugdringen van het aantal met riet bedekte daken, van levensbelang voor de stad.

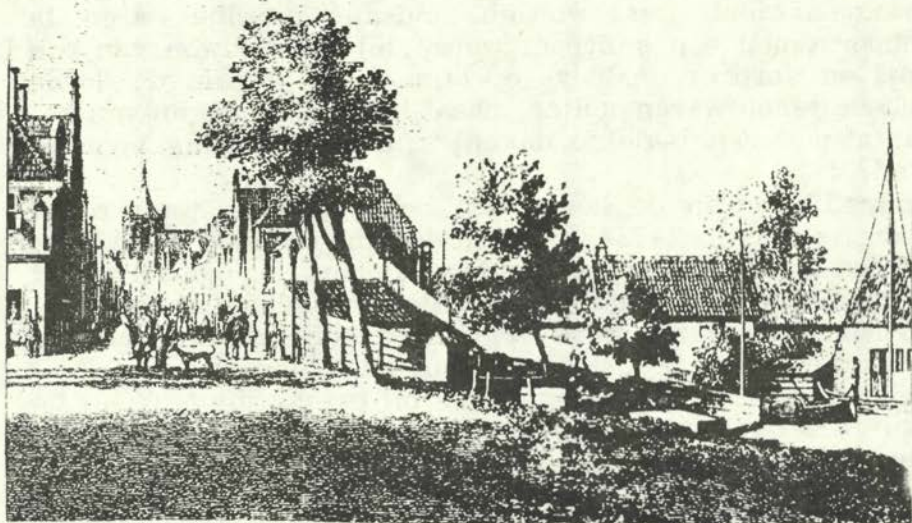
Kennelijk waren de heren een beetje kwaad, want reeds voor 1 augustus (1737) moesten de schoorstenen van Vlaardingen voldoen aan de gestelde voorwaarden. Daarna zou er een schouw, oftewel een inspectietocht gehouden worden. De metselaarsbazen werd opgedragen bij het metselen van schoorstenen de keur hieromtrent na te leven.

De geldstraf die werd opgelegd bij overtredingen van de keur die tijdens de schouw van het bestuur van de stad werden gekonstateerd, bedroeg drie gulden voor de 'Extra Armbeurs' en drie gulden voor de schout.

De 'Snuyvers', aparte stookhokjes, mochten alleen worden gemetseld op een hele steen, oftewel op twintig centimeter afstand van een houten heining. Zondigen tegen dit verbod kostte de metselaars het niet geringe bedrag van twaalf gulden.

Geen rieten daken meer

De een na laatste keur in de strijd tegen de rode haan

De kop van de Hoogstraat bij de Sluizen. We zien links de Hoogstraat en rechts de huizen aan de Kwakelsteeg. Het is goed te zien dat de huizen uiterst rechts rieten daken hebben; de huizen ernaast hebben reeds een pannendak. Detail van de Gravure van Pronk, 1743.

betreft rieten daken. Het brandgevaar was namelijk levensgroot met deze dakbedekking, vooral in zo'n compact plaatsje als Vlaardingen. In 1609 en 1610 werd daarom al een keur in het leven geroepen die het maken en repareren van rieten daken tegen moest gaan. Honderdzevenentwintig jaar later was aan deze eis nog steeds niet voldaan! Op 3 juni 1737 werd er derhalve wederom een keur afgekondigd teneinde het brandgevaar dat deze daken opleverden te bezweren. Om te voorkomen, zo staat er, dat de stad in een ruïne verandert, wordt er tot het volgende besloten. Na rijpe deliberatie komt men tot de verordening dat na 1 augustus van voornoemd jaar niemand rieten daken op huizen of hooibergen mag laten vernieuwen of repareren.

Vervallen daken moet men met (dak)pannen beleggen. Alle rietdekkers werden gewaarschuwd geen rieten daken te vernieuwen of te repareren (ze zaten dus meteen zonder werk!). Gingen de rietdekkers wel door met hun werk, dan konden zij een geldboete van vier zilveren dukaten tegemoet zien. Ook hiervan was de ene helft voor de extra armbeurs, de andere voor de schout. De eigenaars van huizen die vervallen daken lieten repareren verbeurden eveneens een boete, en wel van drie gulden.

Natuurlijk werd de soep niet zo heet gegeten als zij werd opgediend. Weliswaar was de maatregel bedoeld om het gebruik van dakpannen te stimuleren, maar het lijkt voorbarig te konkluderen dat er na het verschijnen van deze keur geen dak meer met riet werd gedekt, tenslotte werd er tegen dit verbod al 127 jaar lang gezondigd. Op prenten uit die tijd zijn langs de haven al wel veel panden te zien die met dakpannen belegd waren. Op de Hoogstraat daarentegen is bij de sluizen nog een aantal met riet gedekte huizen waar te nemen.

X X I X.

Daar en tegen zullen tot meer aanmoediging van alle Perfoonen tot de Spuyte behoorende: ten Eynde een ieder zoude haasten eerst met zyn Spuyt by den Brand te zyn, die geene wiens Spuyt eerst Waater in den Brand zal werpen, geniete een Præmie van Tien Gulden; te betaalen by die geene, in wiens Huys den Brand is ontstaan, welke Præmie door de Brandmeesters zal werden verdeelt onder hen die aan dezelve Spuyt by den Brand zyn Præsent geweest.

X X X.

Laastelyk zullen Brandmeesters Verplicht weezen. Indien Burgermeesteren, of Een van beyde sig præsents by den Brand bevinden, dezelve haar Advis te vraagen, en met den Andere in Extra Gevalle en Omstandigheden zan Zaaken overleggen, wat naar tyts gelegenheyt behoort te werden gedaan.

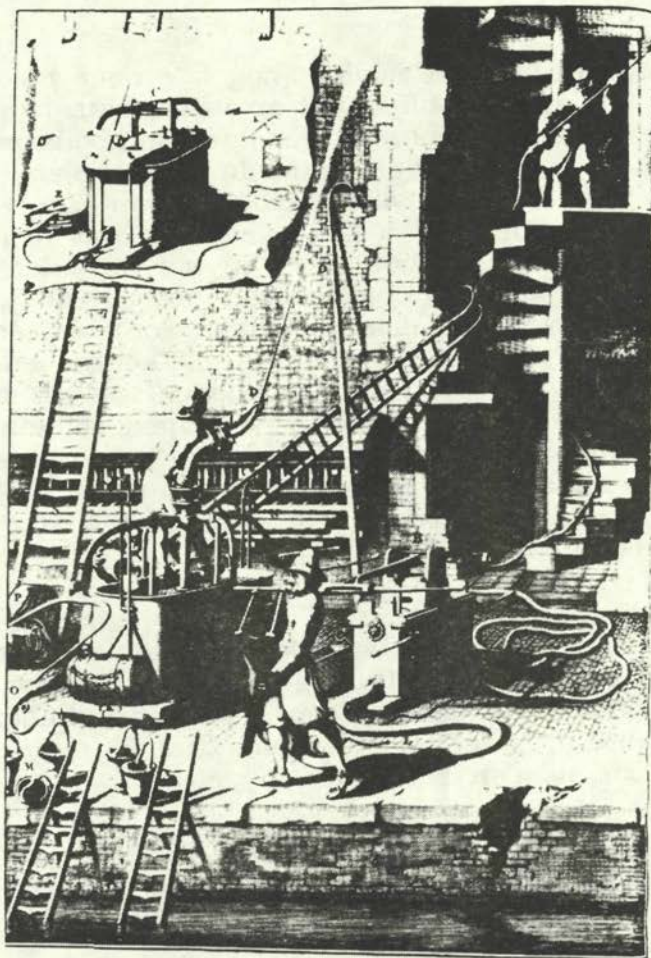
Voorts

Geen nat hooi

Tot slot van deze 'keur'selektie nog iets over het opslaan van hooi. Uit de keur blijkt dat op vele plaatsen in Vlaar- dingen brand was ontstaan ten gevolge van hooibroei. In de stad stonden namelijk verschillende boerderijen, waarbij uiteraard een hooiberg of hooizolder aanwezig was. De oorzaak van hooibroei is bekend: het hooi was in het veld niet goed gedroogd. Alhoewel er in het verleden iemand was aangesteld om het opslaan van hooi in de gaten te houden, is er van een daadwerkelijke controle toch geen sprake geweest. Vandaar dat de heren 'keuren en ordon- neren' dat het van die tijd af verboden was om het hooi op de zolders of in de schuren te leggen zonder dat de door de burgemeesters aan te stellen keurmeesters het onderzocht hadden. Voor een ieder die tegen deze regel zondigde was er een boete van drie gulden voor iedere wagen of schuit hooi.

Een aantal maatregelen die er niet om logen: men deed zijn best om branden te bestrijden en te voorkomen. Of het allemaal veel hielp? Ik weet het niet. Helaas kon ik aan de bestaande bronnen geen gegevens ontleen of de maatregelen enig effect sorteerden. Branden zijn er altijd geweest, ook toen in 1741.

*De slangenspuut van Van der Heyden. Ook in Vlaar-
dingen werd dit toestel gebruikt.*

Bronnen

- Inventaris Hoogendijk nummer 54. Keurboek, 1712-1795. Archieven Stadsbestuur Vlaardingen.
- 'Stad in wording, Vlaardingen 1574-1650', Theo J. Poelstra. Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1978.
- 'De Vlaardingse Brandweer', C.W. Verhulst. Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1986.

'...terwijl de westelijke bebouwing aan de Haven
zou moeten verdwijnen...' (foto D.Kramer)

BELEID OF GEEN BELEID, DAT IS DE VRAAG !

Het sprookje van het culturele erfgoed van Werkstad

Pandhouder

In een stadje, of volgens sommigen in een uit z'n krachten gegroeid dorp genaamd Werkstad, ergens, vrij ver van de goede stad Oranjeswijger, is iets voorgevallen dat het waard is u ter ore te komen. Dat stadje, of het met groeihormonen behandelde dorp - wat het precies is doet er eigenlijk niet toe - werd bewoond door een hapje brave, al dan niet geciviliseerde burgers. En als er al een aantal zeer matig geciviliseerd was, hun bestuurderen waren het zo nu en dan geen greintje minder. U moet namelijk weten dat Werkstad, toen het nog in de luiers lag, zijn bestaan te danken had aan de visserij in 't bijzonder en in iets mindere mate aan de scheepvaart en handel in het algemeen. In het hart van het dorp, later stadje, was derhalve de haven. Nu hadden die bestuurderen het in hun hoofd gehaald hun stadje op te stuwen in de vaart der echte steden en daartoe een schets, in de wandeling al gauw Komplan genoemd, laten opstellen. Dit plan voorzag o.a. in de gehele of gedeeltelijke demping van de haven, terwijl de westelijke bebouwing aan de haven zou moeten verdwijnen en dat alles in het kader van de toen ook al zeer actuele oost-west betrekkingen of verbindingen. Velen voelden zich geprikkeld. Oud-bestuurder Liefhebber, tevens secretaris/-penningmeester van de zojuist opgerichte plaatselijke Historische Vereniging, ging zelfs, daartoe uitgedaagd, in openbaar debat met zijn oud-collega wethouder Kleur van Chocola, maar niet vanwege het feit dat 's mans naam eetlustopwekkend zou werken bij eerstgenoemde: deze had

namelijk al langer koekjes van eigen deeg gegeten. De plannen verdwenen er niet door.

Een aantal van de al dan niet de bruusk wakker geschudde inwoners van Werkstad wilde dit echter niet zomaar over zich heen laten komen en knutselde met veel vakmanschap het geschrift 'Heeft Oud-Werkstad toekomst?' in elkaar. Na een 'Inleiding' volgden achtereenvolgens beschouwingen over de 'Historische stedenbouwkundige ontwikkeling van de binnenstad', de historische bebouwingen en de zorg daarvoor, het 'Basisplan voor de sanering van de binnenstad', 'Vragen en opmerkingen met betrekking tot de historische aspecten van de toekomstige stedenbouwkundige ontwikkeling' en zoals het hoort aan het eind de slotopmerkingen en conclusies.

Met dit alles hoopten ze dat hun goede stad in de toekomst niet met een onherstelbaar beschadigde 'ruggegraat' - de benaming 'visgraat' is wellicht nog beeldender en passender - door het leven behoefde te gaan. Want zeg nu zelf, je kunt zoiets wel camoufleren, maar als je echt op eigen benen wilt staan en op eigen kracht wilt handelen verraaft zich dit gebrek 'onmaskeerbaar'. Om een lang verhaal kort te maken, de ruggegraat bleef gespaard en zo zou je, opgelucht over de goede afloop, kunnen mijmeren: '...en Werkstad leefde nog lang en gelukkig'. Die kant dreigde het ook echt op te gaan. Toch werd er zo hier en daar duchtig gesloopt, gereconstrueerd en vernieuwd om het lichaam van Werkstad weer een tijd mee te kunnen laten gaan.

Onder de verantwoordelijkheid van een nieuwe wethouder van stadsontwikkeling, Van Alblasserwaard, kwam het tot een aanslag - men sprak weldra zelfs over een moord met voorbedachten rade - op een restant (de toren) van de Johannes de Dooperkerk, al een eeuw beeldbepalend aanwezig in Werkstad. Wilde de overijverige Van Alblasser-

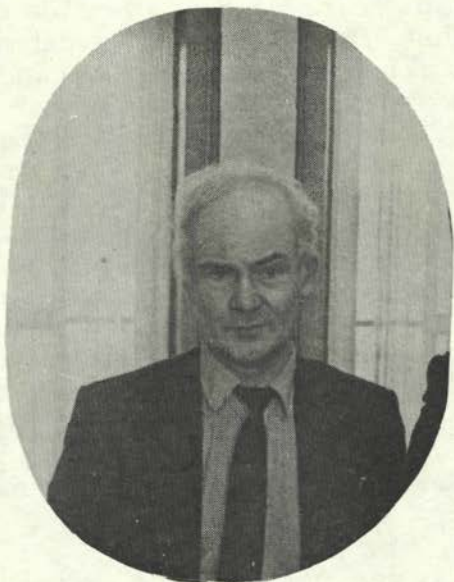

waard hier de geschiedenis corrigeren door behalve het hoofd nu ook het laatste der ledematen te amputeren ? Het verhaal begint te lijken op het vierentwintigste van de '100 nieuwe vertellingen' uit het vijftiende-eeuwse Bourgondië. Daarin maken we kennis met een graaf die een beeldschone meisje uit de omgeving van zijn kasteel het hof maakt. Ze is er echter niet van gediend, ... enfin, ik kom er later nog op terug. De aanslag werd op het allerlaatste moment voorkomen door de ijverige agent Heemschut die de magistraat ervan wist te overtuigen dat er betere objecten waren om de lusten op bot te vieren. Naar ik aanneem boos en teleurgesteld - zie het vervolg van het verhaal - hield de wethouder zich in, vastbesloten later nog een ander kansje te wagen. Om hen die zijn gangen nauwlettend in de gaten hielden zand in de ogen te strooien, liet hij het doel van zijn bloeddorst, de toren, (eindelijk) zelfs een opknapbeurt geven. Terwijl dit bouwwerk in de steigers ging, werd de volgende aanslag uitgewerkt.

Stal en toebehoren van een prachtig zwart paard, na een leven van werken zijn dagen in rust slijtend op een fijn stukje land aan de Molendijk, waren toen het doelwit. Van Alblasserwaard had namelijk grootse plannen met de Molendijk en de erachter gelegen uitloper van de haven. Hij droomde van een totaalproject rondom het stille haveneinde, vol nieuwe bouwsels ... ja, ja, denk niet dat Van Alblasserwaard niet met z'n tijd meeging ! Zo liet hij al jaren geleden zo'n nieuw, modern bouwsel rustig via een keizersnee operatie compleet met navelstreng aan een geheel andersoortig moederlichaam hechten - zeg nu zelf, de omgekeerde wereld toch ! Tevens verblijdde hij de goegemeente met de mededeling dat dit een zeer geslaagd geheel opleverde - kijk maar bij het Paterswaal of het Westhavenvisblok - maar nu schijnt hij met een schone lei te willen beginnen, als u begrijpt wat ik bedoel.

'...kijk maar bij het Paterswaal...' (foto Jan
Dulfer)

'...Onder verantwoordelijkheid van een wethouder van stadsontwikkeling, Van Alblasserwaard, kwam het tot een aanslag...' (foto Thuiskrant Groot Vlaardingen)

En hier, lieve lezers en lezeressen, moet ik mijn verhaal afbreken. Helaas, het is niet anders. Waarom ik het niet af kan maken ? Ik kan dat niet omdat het nog aan de gang is en, naar ik vrees, aan de gang zal blijven. Hè toe, maak het verhaal toch af: vertel maar hoe u vindt dat het zou moeten aflopen ! Even verzinkt Pandhouder in gepeins, dan heft hij het hoofd op en vervolgt: ik zou het sprookje

willen laten eindigen in de geest van die oude vijftiende-
eeuwse vertelling. Dat ging zo: de graaf ontwaart op een
kwade dag het meisje ergens in een weiland, bezig gras te
maaïen, in haar eentje. De knechten blijven achter op bevel
van de graaf. Deze besluipt het meisje, pakt haar onver-
hoeds beet en gooit haar op een hoop vers gemaaid gras.
Als zij ziet dat ze zich niet langer zal kunnen verdedigen,
zegt ze: Mijnheer, als het nu echt niet anders kan, dan
moet het maar; maar dan alstublieft wel een beetje gezellig
en niet met uw laarzen aan. Aangezien de graaf de lange,
nauwsluitende laarzen niet zelf kan uittrekken, mag ze hem
helpen. Als de eerste laars half uit is vlucht het meisje
naar huis. De graaf probeert, al strompelend, achter haar
aan te gaan, maar moet al snel opgeven. Hij is woedend en
vormt zo een aardige verschijning voor zijn knechten.
Later echter kan hij de houding van het meisje wel waar-
deren en bezorgt haar een rijke partij.

Zal het sprookje van het culturele erfgoed van Werkstad
dan toch nog met '... en ze leefden nog lang en gelukkig'
kunnen eindigen ? Ik hoop het vurig.

Maart 1987.

P.S.: Juni 1987.

IJdele hoop dus. De sloop van de stal met toebe-
horen van het zwarte paard aan de Molendijk is
gestart. Wie sloopt het a-historisch besef van
Van Alblasserwaard ???

Foto's van Vlaardingen die werden geëxposeerd tijdens het Landjuweel van 1987.

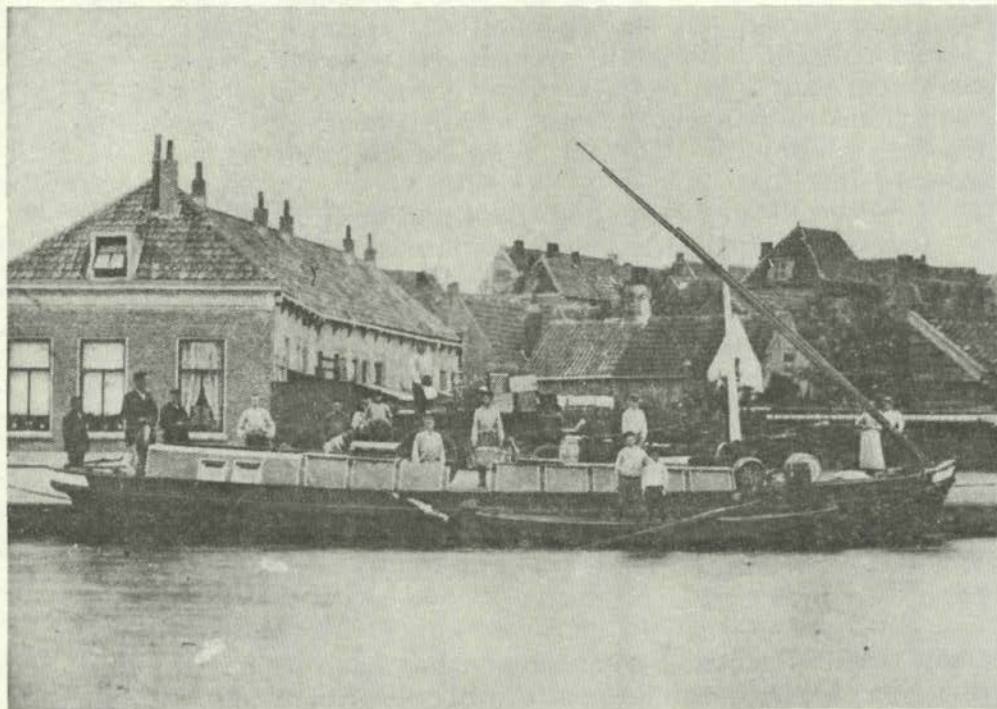
In juni 1987 was er in de binnenstad van Vlaardingen een zogenaamd 'Landjuweel' te vieren. In vroeger tijden was een Landjuweel een soort volksfeest waarbij door toneelgezelschappen optochten werden gehouden en toneel- en dichtvoorstellingen werden uitgevoerd. Toneelgroepen, die toen 'kamers der rhetorika' werden genoemd, kwamen uit diverse steden naar Vlaardingen en zorgden er voor een kleurig festijn.

In 1987 werd er weer een Landjuweel georganiseerd in Vlaardingen. Hier stond de creatieve kant van de deelnemers voorop. Niet alleen waren er toneelvoorstellingen en was er muziek in de stad, er waren ook kunstmanifestaties en tentoonstellingen te bewonderen. Zo was er in het stadhuis een expositie van blazoenen, houten borden met een zinnebeeldige schildering van een (vaak) bijbelse voorstelling, en voorzien van spreuken. Na het Landjuweel werden de door de deelnemende 'kamers' meegebrachte blazoenen als blijk van waardering in de organiserende stad achtergelaten. Vlaardingen dankt hieraan een unieke verzameling van deze borden. In het volgende Tijd-Schrift meer over Landjuwelen.

Door het Stadsarchief werd er aan het Landjuweel van 1987 deelgenomen met een expositie van een verzameling foto's van Vlaardingen. De foto's waren te zien in de Lijnbaanhal en waren onderverdeeld in diverse onderwerpen, zoals bijvoorbeeld branden in Vlaardingen, beroepen, straatbeelden, enzovoort.

Om de gedachte aan dit moderne Landjuweel levendig te houden heeft de redactie van Tijd-Schrift besloten om een aantal foto's van deze tentoonstelling te publiceren, samen met de erbij behorende teksten. Vanwege de omvangrijke hoeveelheid foto's is er een selectie gemaakt uit de hele serie, waarin de verschillende onderwerpen tot uitdrukking komen.

Een trekschuit aan het Delftse Veer langs de Vlaardinger Vaart(rubriek vaartuigen)

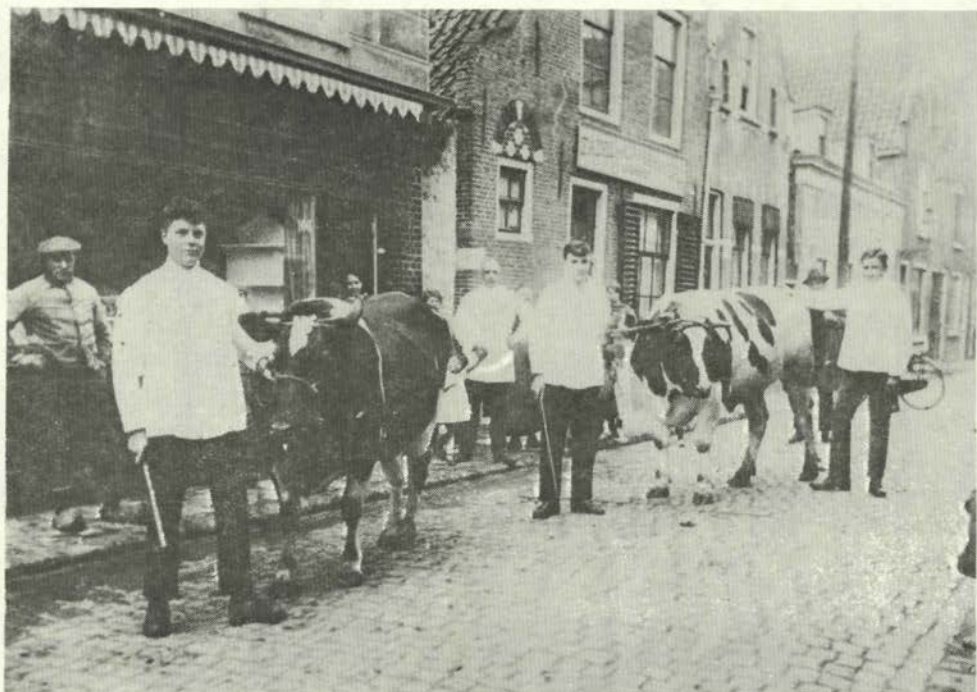
De melkhandel van de familie Dekker aan de Waalstraat op de hoek van de 3^e Waalsteeg. Ook deze melkboer gebruikte een hond als trekdier. In dit geval ónder de wagen. Foto uit 1912. Vader en moeder Dekker en kinderen Bram, Nel, Jan en een dienstmeisje. De zaak was net geopend. (rubriek beroepen)

'Scharensliiep' Henk de Vries aan het werk. (rubriek beroepen)

...dag in de 8^e Bierslootsteeg. (rubriek straatbeelden)

Straatbeeld op de Kortedijk. Slachtvee bij slagerij W. J. Bezemer. Rechts de Zadel- en Koffermakerij C.G. de Bot. (rubriek straatbeelden)

Marktdag circa 1905. De marktkramen op de boomloze en nog niet zo lang geleden gedempte Waal. (rubriek straatbeelden)

Circa 1740 bouwde de Vlaardingse burgemeester, touwslager, reder en koopman Abraham van der Linden, deze monumentale villa aan de Westhavenkade. In 1790 verkochten zijn erfgenamen haar en sedert dien werd het voor velerlei doeleinden gebruikt. Onder meer als Telegraaf-, Post- en Belastingkantoor. Toen het in 1907 Postkantoor werd, is de helft van het pakhuis links bij het pand getrokken en kwam er een geheel nieuwe gevel voor. In 1971 werd het pand betrokken door het Visserijmuseum. (rubriek oude gebouwen)

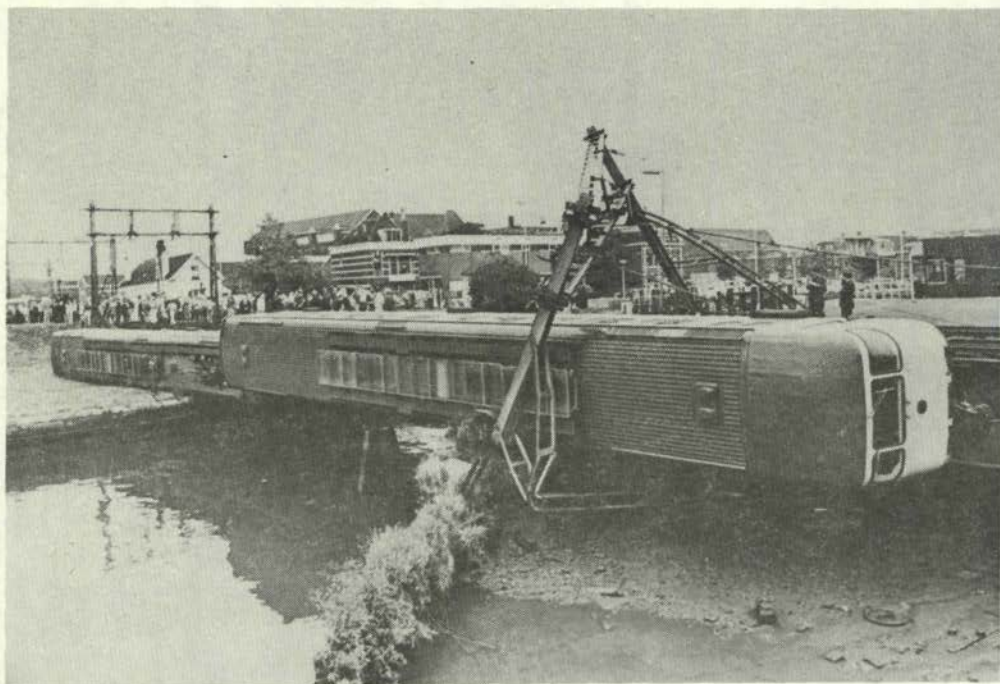
Dit fraaie pand, Lijnstraat 2, hoek Dayer, viel helaas ten offer aan de toenemende verkeersdrukke. Het werd waarschijnlijk gebouwd door burgemeester Paulus Drossaart, op de plaats waar een eeuw eerder het huis genaamd 'Den Engel' stond. In 1918 kocht de gemeente Vlaardingen het pand van dokter C.M. Hoogenboom en werd het kantoor van de Gemeente-ontvanger erin gevestigd, alsmede de Vlaardingse Oudheidkamer en Visserijmuseum. (rubriek oude gebouwen)

Deze fraaie opname van de Visbank dateert van vóór 1910 want op de achtergrond staat nog de houten kraan waarmee de masten in de nieuw gebouwde schepen werden geplaatst. Die kraan werd in 1910 vervangen door een ijzeren exemplaar. (rubriek oude gebouwen)

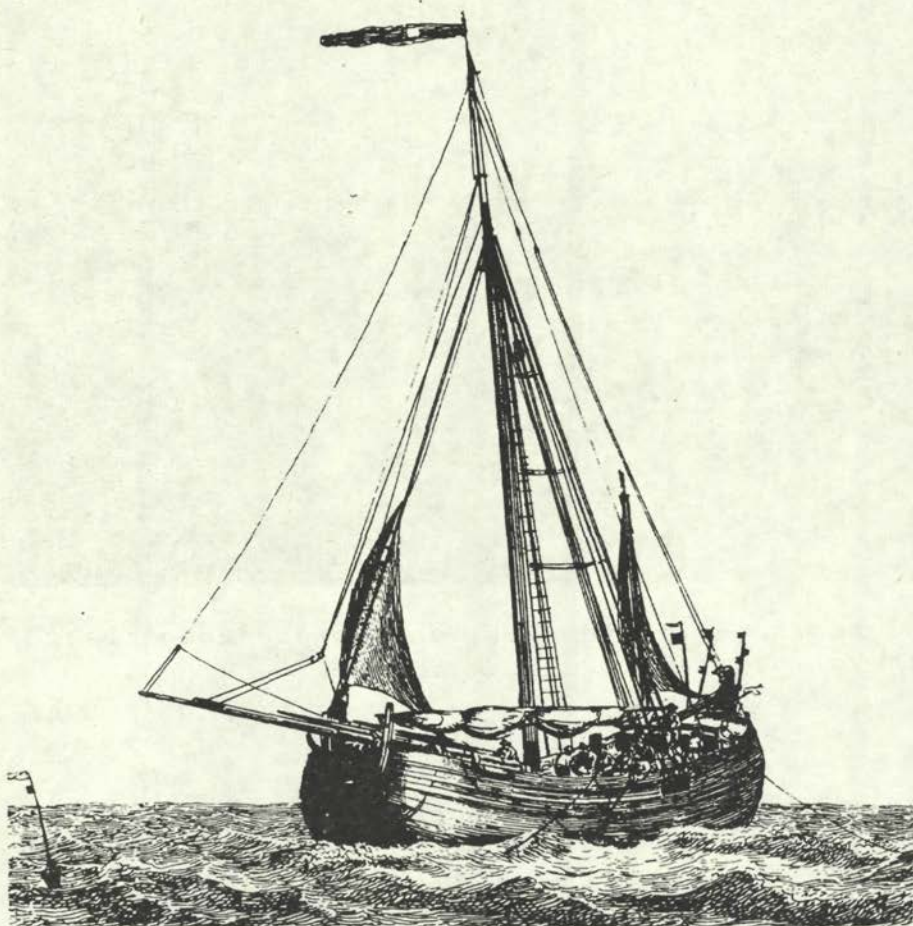
*Uitslaande brand in de haringpakhuizen van Jan Don & Co.
aan de Oosthavenkade, 1960. (rubriek branden)*

Treinongeluk op 15 september 1980. Vanwege het onjuist afsluiten van de spoorbrug verongelukte de sprinter Rotterdam - Hoek van Holland. (rubriek gebeurtenissen) (foto Thuiskrant Groot Vlaardingen)

*De hoefsmederij van J.W.Vink aan de Hoogstraat
in vol bedrijf.(rubriek beroepen)*

Hoeker die zijn beug(lange vislijn met dwarslijnen waaraan het aas is geslagen) inzeilt. Prent van Gerrit Groenewegen, 1789.

DE KAPING VAN EEN HOEKERSCHIP IN 1748

Eric van Rongen

Bij stamboomonderzoek kwam een van de leden van de Historische Vereniging, H.B. Kal uit Maassluis, de hierna afgedrukte notarisakte [1] tegen, waarin de kaping van een hoeker midden op zee wordt beschreven. De in deze akte genoemde Cornelis Pieterse Cal is in rechte lijn een van zijn voorvaderen [2].

Het bleek heel moeilijk vast te stellen welke kaper hier in het geding is. Het kan een Franse kaper geweest zijn, maar evengoed een Algerijnse met een Hollandse kapitein. Aan de tekst te zien, is de kapitein van de kaper een Hollander, maar het kan ook een Vlaming geweest zijn.

'Compareerde(verscheen) Hendrick Jansse Storm, stuurman van het hoekerschip 'De Jonge Dirk'; Abraham Hendrickse van der Valk en Bart Jansse Bommer, bootsgesellen, alle van competenten ouderdom, wonende alhier, dewelke verclaarde ter requisitie (vordering) van die geene die het soude mogen aangaan, dat sij deposanten (getuigen) op den laatsten januari 1748 uyt de have van Vlaardinge en de tweede februari daar aanvolgende uyt de Maas met de beug [3] te vissen sijn uytgevaren, setten aanstonds coers nae de Vlielandse bank en also voortsynde op den 4e derselver meant op hare nering gekomen en des avonds voor de eerste maal haar beug geschooten.

Dat de deposanten vervolgens hare visserije gerust hebben gepleegd tot den 18 daar aan volgende, wanneer deselve reets hondert tonnen vis hadde gevangen.

Dat sij deposanten dien avond weder hare beug hebben

Vlaardingse visser die door de vijand het strand van Scheveningen worden opgejaagd, 1780.

geschoten, ten zuyden van haar op de distantie bij gissinge van een mijl een schip gewaar wierden, waar op de deposanten, veronderstellende het selve een caaper was, aanstonds haar anker ligten en sulcx gedaen hebbende en siende dat de caaper regt koers stelde nae het schip van de deposanten, ten eerste resolveerde (besluiten) haar beug te hacken - die twee hondert gulde waardig werd geschat - en alle sijlen die in het schip waren bij setten en de vlugt namen, sijlende eerst vlack voor de wint en vervolgens geprobeert over alle boegen, om de caaper te ontseylen, dogh vrugteloos, dewijl de wint van tijd tot tijd stilde, waar door sij genootsaecht wierden door het naderen van de caaper, die gedurig schoot, die selven avond ten 4 uren het sijl te strijken en haar gevangen te geven. Waarop de captijn van de caaper aanstonds sijn boot nae het schip van de deposanten sond, om den eersten deposant en 4 mannen van boort te halen en in (het schip van) de caaper te brengen.

Dat de eersten deposant met de voors. vier man van sijn volck in de caaper gekomen sijnde, ten eerst in de cajuit van de voors. (eerdergenoemde) caaper wierd gebragt, wanneer de capiteyn van de caaper hem eerste deposant aansprak en vroeg off hij wel niet genegen was te rantsoeneren (vrijkopen).

Dat de eerste deposant daar op hadde gesezt van: 'Jae, indien het op een ordentelijke wijze konde geschieden.'

Dat de captijn daar op hadde geeyst ses duysent gulden.

Dat den eerste deposant daar op hadde geantwoort dat sulcx veel te veel was, en niet meer te kunnen loven als twee duysent gulde, anders wel te mogen leyden dat sijn schip opgebragt wierd.

Dat vervolgens over het rantsoen (losgeld) tussen den captijn en den eerste deposant ruym drie uren was gehandelt en yndelijk over een gekomen tot rantsoen voor het schip en goed te betalen een somme van vier duysent vierhondert

gulden Hollands geld.

Dat daar op de rantsoenbrief was geteekent door den capitijn Nicolaas Quezen en den eerste deposant Hendrick Jansse Storm, waarnaer voor het rantsoen uyt het schip van den eersten deposant in (het schip van) de caaper is overgegaan Cornelis Pieterse Cal.

Dat de deposanten vervolgens van de caaper waren offgeseylt om nae sijn gehackte beug te zoeken en nae agt dagen met yver nae de gehackte beug gesogt te hebben, wierde de selve door opkomende harde wint genootsaakt nae de Maas te sijlen, alwaar deselve op den 2e deser sijn ingekomen en dien selve dag in de Have van Vlaardinge gearriveert.

Eyndigende'

Noten

1. Uit het protocol van notaris Michiel de Vooght, inventarisnr. 40, akte 1142, folio nr. 63. Datum: 27 maart 1748.
2. Cornelis Pieterse Cal leefde van 1724 tot 1796 en was ten tijde van de kaping dus 24 jaar oud. In 1759 trouwde hij op 35-jarige leeftijd met Trijntje Wemmeres (1735 - 1796). Zij kregen 9 kinderen, waarvan slechts twee zoons in leven bleven. Deze twee zoons zorgden voor twee takken van het geslacht Cal. De (meeste) leden van een van deze takken zijn tot de dag van vandaag in Vlaardingen blijven wonen. Uit deze tak is H.B. Kal geboren.
3. Een beug is een lange vislijn met tal van sneuen of dwarslijnen, waaraan het aas werd geslagen.

HET BOMBARDEMENT OP DE HOOGSTRAAT EN OMGEVING - 11 OKTOBER 1940

Harm Jan Luth, Gemeentelijke Archiefdienst

Na vijf maanden Duitse bezetting werd Vlaardingen opgeschrikt en ondervond de bevolking aan den lijve dat het écht oorlog was. Van luchtalarm was geen sprake geweest, maar plotseling waren daar op vrijdag 11 oktober om 21.05 uur bommenwerpers boven de stad die hun verwoestende lading lieten vallen: 3 brisantbommen zorgden voor dood en ellende in Vlaardingen.

Eén bom kwam terecht op het pand Hoogstraat 166, waarin slager Pieter van der Valk Dzn zijn ambacht uitoefende. Een tweede bom ontplofte - vermoedelijk in de lucht - op de hoek Kuiperstraat - Cronjéstraat, waarbij een openbaar urinoir en een bokkingrokerij van de firma Maarleveld, beide in de Kuiperstraat, werden vernield. Een derde bom sloeg in aan de achterzijde van de panden Afrol 14, 16 en 18, waar respectievelijk de families Van der Ende, Elshout en Kalisvaart woonden. In de Hoogstraat, Kuiperstraat, Kornelis Speelmanstraat en de Afrol bleef vrijwel geen ruit meer heel. Zelfs van het R.K. Liefdegesticht aan de Hoflaan sprongen de ruiten.

In Vlaardinger-Ambacht vielen bovendien nog een twintigtal brandbommen op panden aan de Nassaulaan, Julianalaan en Prins Hendriklaan en op enkele boerderijen aan de Holyweg. De brandjes konden echter snel worden geblust en de (materiële) schade bleef beperkt.

Meteen na de inslagen werd door de uitkijkpost op de toren van de Grote Kerk luchtalarm gegeven. De burgemeester, de brandweer, de luchtbeschermingsdienst, de

De verwoeste panden van de bokkingrokerij van Maarleveld aan de Kuiperstraat. De straat rechts is nu de Korte Hoogstraat. Op de achtergrond de huizen van de Gedempte Biersloot en de Cronjéstraat.

Het beschadigde pand van de houthandel van D. Hoek. Duidelijk zijn de inslagen van de granaatscherven in de muur te zien. Dit pand stond rechts van de gebombardeerde gebouwen op de bovenste foto.

artsen, de E.H.B.O. en het bureau van de Duitsers in Vlaardinger- Ambacht werden in allerijl op de hoogte gebracht van de ramp. De puinhopen werden doorzocht door een 18 man sterke opruimingsploeg en een reddings- en transportploeg bestaande uit 16 E.H.B.O.-ers. Ook was er een 4 man groot gasverkenningsteam aanwezig, dat gelukkig overbodig bleek te zijn.

De trieste balans kon worden opgemaakt: 4 doden en vele gewonden, waarvan er bij aankomst in het ziekenhuis ook nog een bleek te zijn overleden.

Op slag gedood werden:

- Cornelia Maartje (Corrie) Elshout (15 jr), Afrol 10;
- Daniël van der Ende (52 jr), Afrol 14;

en de toevallige passanten:

- Godefridus Adrianus Cornelius Linssen (20 jr), Jan Steenstraat 18 en
- Johannes van Toor (17 jr), Zomersteeg 9.

Bij aankomst in het ziekenhuis bleek Dirk van der Ende (18 jr), Afrol 14, te zijn overleden. Tenslotte werd de volgende dag bekend dat er een infanterist van de Wehrmacht, Alphons Niemeier, vermist werd. Na een intensieve zoekactie werd ook zijn lichaam gevonden onder het puin en overgedragen aan de Wehrmacht. Hij bleek op visite te zijn geweest bij de familie Van der Ende. Het dodental kwam daarmee dus op 6.

Zwaar gewond werden:

- Hendrika (Rietje) Elshout (17 jr), Afrol 14;
- Henny van Emden (15 jr), Huygensstraat 15;
- Johannes Klos (20 jr), Kornelis Speelmanstraat 50 en
- mej. Vlaspolder (voornaam onbekend, 52 jr), Kornelis Speelmanstraat 54.

Minder ernstig gewond werden:

INGEZONDEN.**11 OCTOBER 1940.**

In vredige avondstond,
 Met maanlicht lief-lijk zacht,
 Een hemel onbewolkt,
 Met held're sterrenpraecht,
 Werd bomaanslag gepleegd,
 Trof onze stad in 't hart,
 Deed zijn vernielingswerk;
 Braecht schrik en leed en smart.
 Een traan komt ons in 't oog,
 Als wij d'ellende aanschouwen;
 De shade aangericht,
 Aan talrijke gebouwen.
 Maar 't allerdroevigst is,
 Waar 't hart bij krimpt van pijn,
 Dat bij de slachtoffers,
 Helaas óók dooden zijn.
 Menschen gezond en sterk,
 En werkend voor hun brood,
 Werden door bom en puin,
 Meedoogenloos gedood.
 Wat smart bij zoo'n verlies,
 Wat leed in zulk een huis,
 Men moet het dragen — ja —
 Maar vrees'lijk zwaar is 't krais.
 En als ik stil, alleen,
 Tot overpeinzen kom
 Van dezen grooten ramp,
 Dan vraag ik steeds: Waarom?
 Als antwoord komt tot mij:
 Denk aan den Trouwen Herder,
 Eens komt van Hem 't bevel:
 Tot hiertoe en niet verder.

L. v. d. P.

- Arie Baas (18 jr), Waterleidingstraat 2;
- Cornelis Baas (16 jr), Waterleidingstraat 2;
- Marinus van der Berg (17 jr), Kornelis Speelmanstraat 56;
- Frans van Beveren (16 jr), Huygensstraat 31;
- Cornelia Bovenberg-van Veen (21 jr), Dirk Schäferstraat 18;
- Maarten van der Ende (21 jr), Afrol 14;
- Miep Flink (19 jr), Rijkestraat 4;
- Ferdinand de Groot (21 jr), Krugerstraat 43;
- Arine Johanna van der Heul-de Rave (leeftijd onbekend), Hoogstraat 168;
- Jan van der Heul jr. (11 jr), Hoogstraat 168;
- Jan van der Heul sr. (43 jr), Hoogstraat 168;
- Willem van der Heul (13 jr), Hoogstraat 168;
- Adrianus Hoftijser (39 jr), Groen van Prinstererstraat 15;
- Abraham Hoogerwerf (19 jr), Kornelis Speelmanstraat 26;
- Janny Moree (15 jr), adres onbekend;
- Arendje de Rave (49 jr), Hoogstraat 168;
- Jannetje de Rave (54 jr), Hoogstraat 168;
- Gerard van Rees (20 jr), adres onbekend;
- Leen Sterk (17 jr), adres onbekend;
- mej. H. van der Tas (64 jr), Westhavenplaats 13;
- Dirk van der Valk (24 jr), Hoogstraat 166;
- Everdina van Veen (17 jr), Valeriusstraat 17;
- J. Vercouteren (55 jr), adres onbekend;
- Nico Verhardt (24 jr), Valeriusstraat 132;
- Elisabeth Vethaak-van der Lee (48 jr), Liesveldselaan 10 en
- Felpus Adriaan Vethaak (49 jr), Liesveldselaan 10.

De lichtgewonden werden op het stadhuis door de E.H.B.O.-

Voor de deelneming ondervonden na
het smartelijk verlies van onzen onver-
getelijken Zoon, Broeder, Kleinzoon en
Neef,

JOHANNES VAN TOOR,

brengen wij onzen hartelijken dank.

Inzonderheid dank gezegd voor de
grootte belangstelling bij zijne begrafenis,
waarbij wij allereerst gedenken den
EdelAchtb. Heer Burgemeester, voor de
hartelijke woor'en door hem, ook namens
de gemeente, tot ons gesproken, ook
den Weleerw. Heer Ds. Groenenberg
voor zijn hartelijk medeleven en zijn
gesproken woord, zoowel in het sterfhuis
als aan de groeve. Voorts de Directie
en het geheele Personeel der N.V.
Scheepswerf „De Nieuwe Maas” en ten
slotte zijn Vrienden, welke begeerden
hem naar zijn laatste rustplaats te dragen

Namens de gansche Familie:

A. VAN TOOR.

A. W. VAN TOOR—
van der Borden.

Vlaardingen, 23 October 1940.

Zomersteeg 9.

9548 27

ers behandeld. De overigen werden per auto door de reddings- en transportgroep en de Duitse militaire geneeskundige dienst naar het ziekenhuis vervoerd. Een ingesteld onderzoek naar eventuele blindgangers leverde niets op. Tegen half twaalf werd de Inspectie van de Luchtbeschermingsdienst in Den Haag ingelicht over het bombardement. Pas de volgende morgen werd het lichaam van Corrie Elshout geborgen, omdat een arts, dr. Kousemaker, haar dood had geconstateerd en men het in verband met instortingsgevaar beter achtte om met berging te wachten tot het daglicht. Verder was een leger van schilders bezig om overal ruiten te vervangen en werden van de panden Hoogstraat 166, 168 en 170 de bovenverdiepingen gesloopt, omdat er instortingsgevaar bestond. Tot zondag bleef het rampterrein afgezet door de politie.

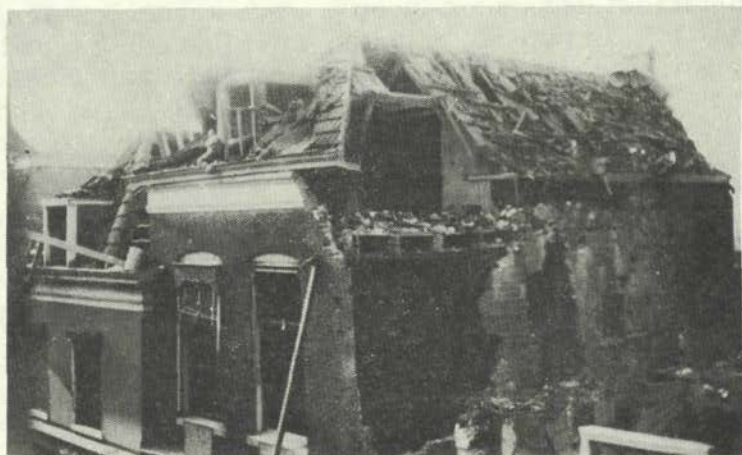
De organisatie van de luchtbeschermingsdienst werd na deze 'testcase' onder de loep genomen. Gebleken was dat sinds de pensionering van de commissaris van politie men bij de politie vrijwel niets wist van de luchtbeschermingsdienst en haar taak. Daarom werden instructies uitgereikt aan alle agenten. Ook bij de brandweer werd naar aanleiding van het gebeurde gereorganiseerd. Verder werden, om het politiebureau daarvan te ontlasten, verbandplaatsen ingericht, o.a. in de badhuizen aan de 2e Van Leyden Gaelstraat en de Marisstraat en in de school aan de Prins Hendrikstraat. Op dinsdag 15 oktober vonden op de algemene begraafplaats de teraardebestellingen plaats. Om 11.30 uur van G.A.C. Linssen, om 12.00 uur van C.M. Elshout, om 14.00 uur van J. van Toor en tenslotte om 16.00 uur van vader en zoon Van der Ende. Het woord werd gevoerd door o.a. burgemeester M.C. Siezen. Deze legde in opdracht van rijkscommissaris Seyss-Inquart kransen op de kisten en gaf de nabestaanden een brief van deelneming. Ook door het gemeentebestuur was hij afgevaardigd om kransen te leggen. Het spreekt voor zich dat de belangstelling immens was.

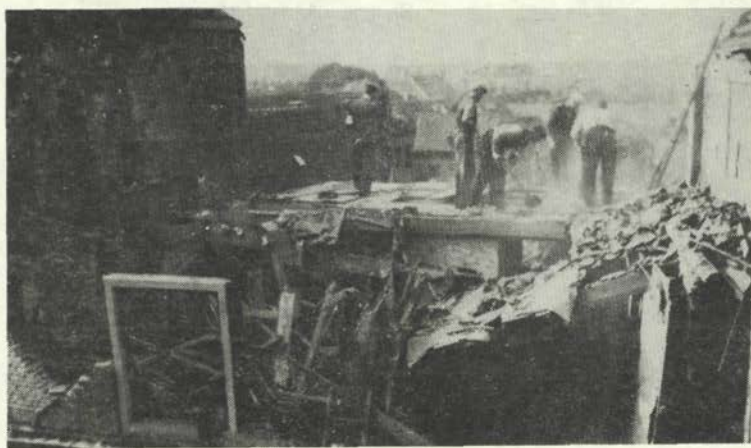
Heel Vlaardingen was in rouw gedompeld.

Maar het leven ging door, zodat in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 18 oktober te lezen valt dat de gezusters De Rave hun winkel in corsetten heropenden in de benedenverdieping van hun verder totaal verwoeste pand. Slager Van der Valk week met zijn nering tijdelijk uit naar de slachtplaats onderaan de trap, het pand Kuiperstraat 12, zo meldt dezelfde krant van 30 oktober. De luchtbeschermingsdienst tenslotte gebruikte de krant van 23 oktober om aan de bevolking een waarschuwing te geven om toch vooral de hand te houden aan de in september 1939 huis-aan-huis verspreide algemene bekendmaking, waarin allerlei voorschriften werden gegeven die in geval van luchtalarm van kracht zouden zijn.

De discussie over het feit of het nu Duitse dan wel Engelse bommen waren wordt al sinds jaar en dag gevoerd. De Nieuwe Vlaardingsche Courant van 15 oktober meldt dat het Engelse vliegtuigen waren die hun lading lieten vallen, terwijl de samenstellers van de dagrapporten van de politie en de luchtbeschermingsdienst dit strijdpunt in het midden lieten. De Vlaardingse bevolking was ervan overtuigd dat het Duitse bommen waren. Op een schutting aan de Kuiperstraat kon je lezen: 'Het kan mij niks verdomme, al moet ik er 3 jaar voor brommen, het waren Duitse bommen'[2]. Enige vaderlandsliefde zal aan stellige uitspraken van die kant niet vreemd zijn geweest, maar toch zijn er ook aanwijzingen dat het inderdaad wel degelijk Duitse bommenwerpers waren. Feit is, dat korte tijd voor het bombardement de door de bezetter aangelegde telefoonlijnen waren doorgeknipt. Velen dachten daarom aan een represaille-actie. Bovendien blijkt een Schiedammer die aan de Vlaardingerdijk woonde, een stuk van een bom met een hakenkruis erop te hebben gevonden.

Slagerij Valk op de Hoogstraat.

Puinruimen bij slagerij Valk.

We zullen het misschien nooit met zekerheid weten. Hoe het ook zij, er vielen 6 doden en bijna 30 gewonden te betreuren en niemand is in staat om het aangerichte leed bij de nabestaanden te verwoorden, zodat 11 oktober 1940 een van de zwartste bladzijden uit de Vlaardingse oorlogsgeschiedenis werd.

Bronnen

- [1] Geput werd uit de dagrapporten van de gemeentepolitie en van de luchtbeschermingsdienst en uit de Nieuwe Vlaardings(ch)e Couranten van 14 t/m 30 oktober 1940 en 10 oktober 1960, die alle berusten bij de Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen.
- [2] J. Anderson. Nooit weer, blz. 18.

De verwoesting die werd aangericht bij Van der Ende aan de Afrol.

De foto's bij dit artikel zijn afkomstig van het Streekmuseum Jan Anderson. Waarvoor onze dank.

Agenda

Donderdag 25 februari 1988.

Algemene ledenvergadering.

Aanvang: 19.30 uur.

Na de vergadering lezing met dia's over:

'Het klooster aan de Waalstraat, een historisch en archeologisch onderzoek', door de heer J.P. ter Brugge, lid van de archeologische werkgemeenschap 'Helinium'.

Zaal: Bethelkerk, Burg. Verkadesingel 26.

Toegankelijk voor belangstellenden vanaf 20.15 uur.

Woensdag 23 maart 1988.

'Zerken in kerken'.

Lezing met dia's over grafzerken, waarbij Vlaardingse grafzerken centraal staan, door de heer Th. van Straalen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist.

Zaal: Triangel, Fransenstraat 14.

Aanvang: 20.00 uur.

Donderdag 28 april 1988.

'Uit het leven van de heer D. Haddeman'.

Wetenswaardigheden van het Vlaardings vissers- en verenigingsleven.

Zaal: Triangel, Fransenstraat 14.

Aanvang: 20.00 uur.

Zaterdag 4 juni 1988.

Voorjaarsexcursie naar Schipluiden.

Zie elders in dit blad.

Nieuwe historische uitgaven

- 1) 'De landscheidingen tussen Delfland, Rijnland en Schie-land', door J.L. van der Gouw § 55,-
- 2) 'Aardbeipotjes', door R. de Graaf en G. Stam. Eeuwenlang, vanaf 1550 tot rond 1910, verpakten aardbeite-
lers hun waar in aardewerk. Een naslagwerk voor land-
bouwhistorici, archeologen en verzamelaars. § 24,45
- 3) 'Binnen dese stede Vlaerdinghe', door archivaris Theo
J. Poelstra. Schets van de geschiedenis van Vlaar-
dingen, in beeld gebracht in het Streekmuseum Jan
Anderson, Kethelweg 50, Vlaardingen. § 4,-
- 4) Kalender Oud-Vlaardingen § 14,95
- 5) Kalender Nederlandse Zeevisserij § 14,95

Bovenstaande uitgaven zijn verkrijgbaar in de boekhandel.
De hieronder genoemde deelstudies kunnen uitsluitend in
het Visserijmuseum worden aangeschaft.

Gezien het verval en de verloedering van het gebied Bui-
zengat/Kortedijk/Havenstraat/Hoflaan, hebben de Histori-
sche Vereniging, het Stadsarchief, de Archeologische Werk-
groep 'Helinium' en het Visserijmusuem, allen te Vlaardin-
gen, het initiatief genomen om door middel van de tentoon-
stelling 'Het Buysse gatt Vlaerdingen' de aandacht van de
gemeenschap te vestigen op dit unieke stukje Vlaardingen.
De tentoonstelling brengt de geschiedenis in beeld van het
gebied en fungeert als hulpmiddel bij de bepaling van de
uitgangspunten, die voor de invulling van dit stadsdeel van

belang kunnen zijn.

Het onderzoek dat ten behoeve van de tentoonstelling werd verricht, is samengevat in een zevental deelstudies, uitgegeven in vier delen:

- 1) 'Het Spuiwater, bijgenaamd "Het Buizengat", en de Oude Haven te Vlaardingen', door Jeroen P. ter Brugge en M.A. Struis. \$ 7,50
- 2) 'De scheepswerven aan de Oude Haven en het Buizengat te Vlaardingen', door M.A. Struis, M.P. Zuidgeest en D. van Os. \$ 9,50
- 3) '- Archeologie rond het Buizengat te Vlaardingen.
- De buitenplaats Het Hof te Vlaardingen.
- De grafelijke hofsteden te Vlaardingen.
- De Binnenvisserij te Vlaardingen.',
door Jeroen ter Brugge. \$ 9,50
- 4) 'Beschrijving van de historische bebouwing en de (stedebouwkundige) structuur van de omgeving van het Buizengat', door A.J. van Bommel. \$ 9,50

De vier werken samen kosten \$ 32,-.

De tentoonstelling is nog te zien tot 1 maart 1988.

Donderdag 25 februari 1988
Algemene ledenvergadering
Aanvang: 19.30 uur.

100

In het volgende Tijd-Schrift (onder voorbehoud)

- Jan van Hees : Kinderarbeid in Vlaardingen
- B. Poot : De Prins Hendrikstraat en omgeving
- F.W. Assenberg : Het Landjuweel in vroeger tijden
- Verenigingsmededelingen en dergelijke

Optocht (gedeelte) van leden van de Rederijders-
kamer tijdens een Landjuweel.

LEDEN WERVEN LEDEN!

Geeft u dit en voorgaande Tijd-Schriften en ook de fraaie Historische Jaarboeken eens ter lezing aan uw familie, vrienden en kennissen die nog geen lid zijn van de Historische Vereniging Vlaardingen. In de meeste gevallen zal dat tot resultaat hebben dat u onderstaande bon voor hen kunt invullen!!

hierlangs afknippen

Voor de betaling van de contributie wordt een acceptgiro-kaart toegezonden. Als welkomstgeschenk ontvangen nieuwe leden, zolang de voorraad strekt, het laatst verschenen Tijd-Schrift, anders een voorgaand nummer.

hierlangs afknippen

Ondergetekende,

.....

Adres

.....

Postcode en woonplaats

.....

geeft zich hierbij op als lid van de

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

tegen een contributie van f 28,- per jaar.

Datum:

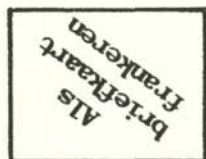
Handtekening:

Nog geen lid van de

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN ?

**Maar wel geïnteresseerd in publikaties zoals
dit Tijd-Schrift ?**

Invullen en opsturen van onderstaande kaart zorgt ervoor
dat u de verenigingspublicaties, zoals Historisch Jaar-
boek en Tijd-Schrift, als lid krijgt toegezonden!

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

secretariaat

Lepelaarsingel 374

3136 PK VLAARDINGEN

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Secretariaat:

Lepelaarsingel 374

3136 PK Vlaardingen

Telefoon: 010 - 474 80 25

Postgiro:

750978 t.n.v. de penningmeester

Rabobank:

12.54.25.465 t.n.v. de penningmeester

Redactie-adres Tijd-Schrift:

F.W. Assenberg

Riouwlaan 63

3131 NK Vlaardingen

Telefoon: 010 - 434 28 96